

DE FUNDAMENTEN VAN ONS LEVEN

Wallace Stegner

*De fundamente
van ons leven*

Vertaald uit het Amerikaans door
Rob Kuitenbrouwer en Frank Lekens

Lebowski Publishers, Amsterdam 2017

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel: *Angle of Repose*

Oorspronkelijk uitgegeven in de Verenigde Staten door Doubleday, 1971

© Wallace Stegner, 1971

© Vertaling uit het Amerikaans: Rob Kuitenbrouwer en Frank Lekens, 2017

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2017

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer

Omslagbeeld: © Everett Collection | Bridgeman Images

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2163 1

ISBN 978 90 488 2164 8 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

<i>Grass Valley</i>	11
<i>New Almaden</i>	93
<i>Santa Cruz</i>	193
<i>Leadville</i>	249
<i>Michoacán</i>	381
<i>Aan de tak</i>	435
<i>De canyon</i>	457
<i>De Mesa</i>	561
<i>Zodiac Cottage</i>	679
Toelichting van de vertalers	715

Voor mijn zoon, Page

Mijn dank aan J.M. en haar zuster, die me hun grootouders hebben uitgeleend. Veel van hun levensgebeurtenissen en karaktereigenschappen heb ik overgenomen, maar ik heb niet geaarzeld om aan zowel het karakter van mijn personages als aan hun levensgebeurtenissen mijn eigen draai te geven, waar het verhaal dat vereiste. Dit is een roman die gebruikmaakt van een klein aantal feiten uit hun echte levens. Het is in geen enkel opzicht een gezinsbiografie.

Grass Valley

1

Nu zullen ze me wel met rust laten, lijkt me. Rodman kwam natuurlijk in de hoop het bewijs te vinden dat ik niet meer voor mezelf kan zorgen, maar zelfs hij zou moeite hebben met de vraag hoe iemand die niet voor zichzelf kan zorgen erin geslaagd is de boel hier te renoveren, zijn bibliotheek hierheen over te brengen en er zelf mee naartoe te verhuizen zonder dat zijn waakzame kinderen iets doorhadden. Ik ben best een beetje trots op de manier waarop ik dat allemaal heb aangepakt. En hij is vanmiddag weer weggegaan zonder ook maar enige 'data', zoals hij het zou noemen.

Dus kan ik hier vanavond voor de bandrecorder zitten die niet lawaaiëriger snort dan een elektrische klok, en in de microfoon de plaats en datum inspreken van een soort begin en een soort terugkeer: Zodiac Cottage, Grass Valley, Californië, 12 april 1970.

En tegen Rodman, die niet in tijd gelooft, kan ik zeggen: kijk eens wat hier al meteen gebeurt: ik leg het huidige moment vast en het huidige moment is verstreken. Wat ik heb vastgelegd is alweer overdekt met lagen tape. Voor ik kan zeggen 'ik ben' ben ik het alweer geweest. Heraclitus en ik, profeten van de stroom, weten dat de stroom is samengesteld uit delen die elkaar imiteren en herhalen. Of ik ben of was, ik ben ook cumulatief. Ik ben alles wat ik ooit ben geweest, hoe jij of Leah er ook over denkt. Ik ben een groot deel van wat mijn ouders en vooral mijn grootouders waren: geërfde status, huidskleur, hersenen, botten (helaas, wat dat betreft), plus doorgegeven vooroordelen, cultuur, scrupules, voorkeuren, ethische principes en morele tekortkomingen waaraan

ik vasthoud alsof ze persoonlijk en niet familiegebonden zijn.

Zelfs plaatsen, met name dit huis, waar de lucht vol is van het verleden. Hier kan ik op mijn antecedenten steunen zoals het huis steunt op de blauwewegen op de hoek. Als je ziet hoe de takken daarvan zich twee- of driemaal rond het huis slingeren zou je zweren, en misschien met recht, dat het huis zou omvallen als die werden gekapt.

Rodman is, net als de meeste sociologen en de meeste van zijn generatiegenoten, geboren zonder historisch besef. Voor hem is geschiedenis niet meer dan gemankeerde sociale wetenschap. De wereld is veranderd, pa, zegt hij tegen me. Het verleden heeft ons niets te leren over wat voor ons ligt. Misschien was dat vroeger wel zo, of leek het zo, maar nu niet meer.

Hij denkt waarschijnlijk dat de bloedvaten in mijn brein net zo verkalkt zijn als mijn ruggengraat. Waarschijnlijk praten ze in bed over me. *Niet goed wijs, helemaal alleen daar intrekken... Hoe kunnen we... als hij niet... hulpeloos... als-ie met zijn rolstoel van de veranda rijdt, wie raapt hem dan op? Wie komt blussen als-ie brand sticht met een sigaar? ... Verdomde eigenwijze ouwe... erger dan een kind. Denkt geen moment na over de problemen die hij maakt voor de mensen die voor hem moeten zorgen... Huis waarin ik ben opgegroeid, zegt hij. Papieren, zegt hij, iets wat hij altijd eens had willen doen... Al grootmoeders papieren, boeken, souvenirs, foto's, die honderden brieven die de dochter van Augusta Hudson heeft teruggestuurd toen Augusta was gestorven... Allerlei spullen van grootvader, sommige van vader, sommige van mezelf... Honderd jaar familiegeschiedenis. Oké, goed. Waarom geeft-ie dat spul niet aan de Historische Kring, levert het een mooie belastingaftrek op ook. Kan-ie er nog steeds aan werken. Maar nee hoor, hij moet zich zo nodig met heel die zooi opsluiten in dat krakkemikkige oude huis met die enorme lap grond eromheen die ons nog een mooie cent zou opleveren als hij bereid zou zijn om het te verkopen. Nee, hij gaat liever in de spinnenwebben zitten als zo'n figuur uit een Southern Gothic-roman, ergens waar niemand hem in de gaten kan houden...*

Ze hebben steeds mijn bestwil voor ogen, zoals zij het zien. Ik neem

het ze niet kwalijk, ik ga er alleen tegenin. Rodman zal Leah moeten melden dat ik de boel heb ingericht zoals het mij het beste uitkomt en dat ik me goed red. Ik heb Ed alles boven laten afsluiten behalve mijn slaapkamer en badkamer en deze werkkamer. Beneden gebruiken we alleen de keuken en de bibliotheek en de veranda. Alles keurig netjes en op orde. Geen data.

Dus nu kan ik regelmatige inspectiebezoeken en aandacht tegemoetzien terwijl ze afwachten tot ik mijn buik vol heb van mijn onafhankelijkheid. Ze zullen scherp letten op tekenen van seniliteit en toenemend ongemak – zullen er misschien zelfs op hopen? In de tussentijd zullen ze stilletjes om me heen lopen, zacht praten, losjes met de haverzak schudden, kalmerend prevelen en dichterbij komen tot de arm het touw over de stijve oude nek kan schuiven en ik afgevoerd kan worden naar de bejaardenwei in Menlo Park, waar de zorg zo goed is en waar zoveel wordt georganiseerd om het de bewoners naar de zin te maken. Als ik me blijf verzetten, zal de keuze uiteindelijk misschien wel voor me gemaakt moeten worden, eventueel per computer. Tegen de computer valt immers niets in te brengen. Rodman zal al zijn data in ponskaarten typen en die in zijn machine invoeren, en die zal ons allemaal zeggen dat het tijd is.

Ik wil ze graag te verstaan geven dat ik niet van plan ben gedurende mijn langzame verstening mijn tijd uit te zitten. Ik ben net zomin dood als verlamd. Mijn hoofd doet het nog. Ik twijfel over van alles, mezelf inclusief, en ik heb behoefte aan tijd om na te denken. Waar vind je een betere gelegenheid? Kan ik mijn hoofd niet draáien, wat dan nog? Als ik mijn rolstoel draai kan ik alle kanten uit kijken en ik kies ervoor om terug te kijken. Dat is de enige richting waar we van kunnen leren, wat Rodman er ook van denkt.

Na de amputatie van mijn been ben ik lange tijd vol zelfmedelijden blijven liggen en begon ik me te voelen als zo'n condor in de bergen. Ik wilde door de uitlopers van de Sierra rondvliegen om het spoor terug te volgen. Als ik toch niet meer hoefde te pretenderen dat het me wat uitmaakte waar ik heen ging, kon ik net zo goed terugkijken

op waar ik ben geweest. En dan bedoel ik niet die kwestie met Ellen. Ik geloof oprecht dat het niet zo persoonlijk ligt. De Lyman Ward die met Ellen Hammond is getrouwd en Rodman Ward heeft verwekt en geschiedenis doceerde en bepaalde boeken en monografieën heeft geschreven over de kolonisering van het Westen, en die een bepaalde persoonlijke rampspoed is overkomen die hij misschien heeft verdiend en op zijn manier heeft overleefd en die nu tegen zichzelf zit te praten in een microfoon, die doet er niet zoveel meer toe. Ik zou hem in een referentie- en vergelijkingskader willen plaatsen. Als ik zo rondsnuffel in de papieren van mijn grootouders, in het bijzonder die van mijn grootmoeder, vang ik een glimp op van levens die dicht bij het mijne staan, verwant zijn aan het mijne op manieren die ik herken maar niet geheel begrijp. Ik zou graag een tijdje in hun kleren willen leven, al was het alleen maar om niet in de mijne te hoeven leven. Want als ik langs mijn neus omlaag kijk naar waar mijn linkerbeen buigt en mijn rechterbeen ophoudt, realiseer ik me dat ik eigenlijk niet zozeer achteruit wil als wel omlaag. Ik wil de grond nog eens aanraken waarvan ik los gezaagd ben.

In mijn fantasie schrijf ik ingezonden brieven naar de kranten: Geachte redactie, als modern mens en eenbenig mens kan ik u zeggen dat die twee omstandigheden veel van elkaar weghebben. We zijn afgesneden, het verleden is voorbij en het gezin is opgebroken en het heden is op drift in zijn rolstoel. Ik had een vrouw die na vijfentwintig jaar huwelijk de kleuring van de jaren zestig aannam. Ik heb een zoon die, hoewel we hartelijk met elkaar omgaan, nog minder mijn echte zoon is dan als hij door kieuwen zou ademen. Tussen de generaties gaapt geen kloof meer maar een complete oceaan. De elementen zijn veranderd, de verandering is van een totaal nieuwe orde van grootte én van aard. Dit heden van 1970 heeft niets meer van de wereld van mijn grootouders, dit Westen waarin we leven heeft niets meer van het Westen dat zij hebben helpen bouwen, net zo min als de zee van Santorini nog iets heeft van dat verzonken eiland van rotsen en olijven. Mijn vrouw blijkt na een kwarteeuw iemand te zijn die ik nooit

heb gekend en mijn zoon begint zijn leven helemaal opnieuw op basis van zijn eigen premissen.

Mijn grootouders moesten vanuit de ene wereld in een andere doorleven, of in verschillende andere, en iets nieuws maken van het oude zoals koraal zijn rif van onder naar boven opbouwt. Ik sta aan de kant van mijn grootouders. Ik geloof in de Tijd, net als zij, en in een chronologisch leven, niet een existentieel. We leven in en door de tijd, we bouwen onze hutten in de ruïnes ervan, dat deden we vroeger althans, en we kunnen ons die breuken met het verleden niet permitteren.

Enzovoort. De brieven doven uit als gesprekken. Als ik tegen Rodman zo'n betoog zou houden en zou zeggen dat het leven van mijn grootouders me organisch lijkt en het onze eerder een vorm van, wat zal ik zeggen, hydrocultuur? dan zou hij me spottend vragen wat ik in hemelsnaam bedoel. Of ik mijn termen eerst even wil definiëren. Hoe meet je het organisch residu van een mens of een generatie? Het is allemaal beeldspraak. Als je het niet kunt meten, bestaat het niet.

Rodman is dol op meten. Hij is wel geïnteresseerd in verandering, maar alleen als proces, en hij is wel geïnteresseerd in waarden, maar alleen als data. x mensen vinden dit, y mensen iets anders, terwijl tien jaar geleden y mensen het eerste vonden en x mensen het tweede. De veranderingsgraad is dus... Hij gaat nooit langer dan tien jaar terug.

Hij is er net als andere radicalen in Berkeley van overtuigd dat de postindustriële, post-christelijke wereld heeft afgedaan, belast met een corrupte erfenis en niet in staat langs evolutionaire weg de maatschappelijke en politieke instellingen, de vormen van intermenselijke relaties, de conventies, de morele en ethische stelsels (voor zover die althans nodig zijn) voort te brengen die de toekomst vraagt. En aangezien de samenleving aldus verlamd is, moet ze daaruit worden losgetrokken. Hij, Rodman Ward, de cultuurheld die volledig toegerust uit deze door geschiedenis geobsedeerde schedel is geboren, is gaarne bereid blauwdrukken te leveren, of misschien zelfs ultimatumms en manifesten, die ons zullen redden en een leven van ware vrijheid

bezorgen. Ook het gezin. Het huwelijk en het gezin zoals wij ze kennen sterven uit. Hij is er een van Paul Goodman en Margaret Mead. Hij zit mee in de sit-ins, hij zal ons *malgré nous* hervormen, hij zal zijn omelet bakken, hoeveel eieren hij ook breekt. Net als de commandant in Vietnam zal hij met spijt in het hart ons dorpje platbranden om het te redden.

De waarheid over mijn zoon is dat hij ongeacht zijn goede aard, zijn intelligentie, zijn jarenlange opleiding en zijn onstuitbare energie zo bot is als het achtereind van een varken. Hij weet een deurbel nog tot een pressiemiddel te maken. Zijn duim informeert niet of je thuis bent en wacht dan het antwoord af. Nee, die duwt, en duwt na tien seconden opnieuw, wacht een seconde en blijft dan op de bel gedrukt. Zo sommeerde hij me vanmiddag tot opendoen.

Ik reageerde traag, want ik kon wel raden wie het was; zijn duim verried hem. Ik verwachtte hem en keek op tegen zijn bezoek. Bovendien zat ik net rustig te werken en werd ik niet graag gestoord.

Ik houd van dit oude atelier van grootmoeder. Het heeft 's ochtends volop zon en de alledaagse gebruiksvoorwerpen en decoraties, die in Amerika zo snel verouderen, hebben hier een doorleefde, aangename tijdloosheid behouden die niet al te zeer wordt verstoord door de bandrecorder en de metalen bureaulamp en de andere dingen die ik binnen heb gebracht. Als ik mijn rolstoel in de halfronde uitsparing in het lange bureau manoeuvreer, zit ik daar aan drie kanten omringd met boeken en papieren. Een stapel notitieblokken, een mok met pennen en potloden en de microfoon van de bandrecorder bij mijn elleboog, en aan de muur tegenover me de voorwerpen die mijn grootmoeder er in mijn jeugd had hangen: een brede leren riem, een cavalierevolver met een houten kolf uit de tijd van de Burgeroorlog, een bowiemes en een paar Mexicaanse sporen met enorme wielen. Toen ik die spullen in een doos vond heb ik ze onmiddellijk teruggehangen waar ze vroeger hingen.

Joost mag weten waarom ze die souvenirs precies daar had hangen

waar ze ze elke keer zou zien als ze opkeek. Het waren zeker geen dingen die bij haar pasten. Wat veel meer bij haar past zijn de trillende schaduwen van de blauweregentrossen die de zon 's ochtends op die muur werpt. Had ze ze daar opgehangen om haar te herinneren aan haar eerste ervaringen in het Westen, het huisje tussen de eikenbomen in New Almaden waar ze in 1876 als jonge bruid kwam wonen? Ik weet uit haar brieven dat grootvader ze daar in de boog tussen de eetkamer en de woonkamer had hangen toen ze er aankwam en dat ze ze had laten hangen omdat ze dacht dat ze voor hem iets betekenden. De revolver had zijn broer geconfisqueerd van een gevangengenomen rebel, het bowiemes had hij zelf gedurende zijn beginjaren in Californië altijd gedragen, de sporen had hij gekregen van een Mexicaanse sjouwer bij de Comstock-zilverader. Maar waarom gaf ze zijn primitieve mannelijke trofeeën hier in Grass Valley weer een ereplaats, een half leven na New Almaden? Hing ze die voorwerpen uit het Westen weer in haar blikveld als souvenirs, als herinnering aan iets wat ze daar had beleefd? Misschien wel.

Hoe dan ook, het was bijna middag en ik zat hier geestelijk content en lichamelijk zo gerieflijk als me ooit nog zal lukken. Opstaan en ontbijten, de lichte activiteiten die ik zonder Ada verricht, de invloed van de koffie en de eerste aspirine van de dag en de warmte van de zon op mijn nek en mijn linkerkant, dat zijn voor mij de zegeningen van de ochtend.

Toen de bel, en die duim.

Ik duwde mezelf tussen de zonbeschenen papieren uit en draaide mijn stoel. Ik ben na twee jaar oefening nog altijd niet geheel gewend geraakt aan de dubbele gewaarwording die het rijden in een rolstoel met zich meebrengt. Ik ben van boven zo stijf als een standbeeld, maar van onder beweeg ik me vloeiend en glad. Ik rij rond als een piano op een dolly. Aangezien ik op batterijen loop, kost het me fysiek geen enkele inspanning en aangezien ik mijn hoofd niet omhoog, omlaag of opzij kan bewegen, lijken de dingen in de kamer om mij heen te draaien, over mijn beeldscherm te glijden van de ene ooghoek naar

de andere, in plaats van dat ik me ertussen beweeg. De muren draaien en brengen de openslaande ramen in beeld, het zitje in de venster nis, de trossen blauweregen buiten, dan de volgende muur met de foto's van grootmoeder en grootvader, hun drie kinderen, een gewassen pentekening van de jongste, Agnes, toen ze drie jaar was, een kind dat één en al oog lijkt. Dan, doordraaiend, de ingelijste brieven van Whittier, Longfellow, Mark Twain, Kipling, Howells en president Grover Cleveland (door mij ingelijst, niet door haar); dan remt de stoel af en sta ik naar de deur gericht, waar het zonlicht zich over de versleten bruine planken uitstrekt. Tegen de tijd dat ik de overloop heb bereikt, houdt de bezoeker de bel met de ene hand ingedrukt terwijl hij met de andere hand aanklopt.

Hoewel ik in de tien dagen dat ik hier ben wel handiger ben geworden, kostte het me nog een minuut om mijn stoel over de stang te manoeuvreren waarmee hij in de lift wordt vastgezet en wilde ik wel naar hem omlaag schreeuwen of hij in hemelsnaam kon ophouden, ik kwam er immers aan. Hij maakte me zenuwachtig. Ik was bang dat ik iets fout zou doen waardoor ik in een janboel van verwrongen metaal en gebroken botten beneden zou belanden.

Toen de stoel vergrendeld was, gooide ik de wandschakelaar om en kwam in de greep van die zonderlinge, zwevende beweging van de lift die me soepel maar met een onvermijdelijk wee gevoel in mijn maag mee naar beneden nam. Ik zakte omlaag als een duiker onder water en de vloer stroomde over mijn hoofd. De muur van de hal beneden, waarop mijn hoofd star gericht stond, rolde langzaam van bovenaf in beeld en bood halverwege zicht op de prent van die prerafaëlitische zeebonk en de jongens die aan zijn lippen hangen – een schilderij dat mijn grootmoeder gemaakt had kunnen hebben, zo sterk ademt het haar eigen ambitie, geworteld in eenvoudig realisme. Toen ik eenmaal oog in oog zat met de prent was mijn stoel vanaf de voordeur te zien en stopte het bellen en bonzen.

De stoel landde in een licht zo schemerig en groen als tien vadem diep: de blauweregen streeft ernaar alle lager gelegen ramen te verstik-

ken. Ik wipte de stang omhoog met een kruk, die ik op de tast terugzette in zijn houder aan de zijkant van de stoel – en zorgvuldig ook, want ik wist dat Rodman naar me stond te kijken en ik wilde hem ervan doordringen hoe goed ik mezelf voor ongelukken behoedde. Een lichte aanraking van de schakelaar, een hand aan het stuurknuppeltje en ik was weer mobiel. De muur draaide rond tot Rodmans gezicht in beeld kwam, ingelijst in het raampje van de voordeur als de kop van een vis die in het vizier van een duikershelm staart – een bebaarde vis die, vervormd door het facetglas, glimlachend en energiek met zijn vin wapperde.

Hieronder de, vanuit zijn oogpunt grotendeels negatieve, resultaten van Rodmans bezoek:

1. Hij heeft me niet overgehaald – en, eerlijk is eerlijk, heeft dat ook niet erg hard geprobeerd – om bij hen te komen wonen of te beginnen aan een intakeprocedure voor het bejaardentehuis in Menlo Park.
2. Ik heb hem niet hoeven beloven dat ik niet meer in mijn rolstoel rond zal rijden als er niemand bij is. Ik heb natuurlijk mijn stomp gestoten toen ik hem liet zien hoe mobiel ik ben en hoe listig ik overal hellingbanen heb laten maken. Kon hij aan mijn gezicht zien hoeveel pijn het deed, zoals ik daar krampachtig zat te glimlachen? Ondertussen wilde ik niets liever dan die arme, stekende, afgezaagde homp vlees en botten in mijn twee handen pakken en heen en weer wiegen en tandenknarsend janken. En wat dan nog? Zolang ik me niet hoeft uit te sloven om mensen die eraan twifelen te bewijzen hoe zelfstandig ik ben, kom ik in deze stoel bijna overal waar hij op zijn benen kan komen, en net zo veilig.
3. Ik ga geen walkietalkie op de stoel installeren om in geval van nood de politie te kunnen oproepen. Hij had dat idee al helemaal uitgewerkt en drong er sterk op aan. Maar het enige probleem dat me weleens overkomt is dat mijn urineflës overloopt als ik mijn

behoefte moet doen en ver van het toilet ben of te veel pijn heb om uit mijn stoel te komen. Politieagenten schijnen op patrouille ook soms zo'n ding te gebruiken en het zou misschien best gezellig zijn om sterke verhalen met die mannen uit te wisselen over die lastige keren dat we ineens met een volle fles zaten, maar ik betwijfel of er een agent te vinden is die zoiets serieus zou nemen als een noodgeval.

4. Ik laat me niet bang maken dat ik 'net zo word' als mijn vader. Ze zijn kennelijk bezorgd dat het een familiekwaal is, en onder andere omstandigheden zou ik blij zijn dat Rodman althans een stukje geschiedenis erkent. Natuurlijk heeft mijn vader een vreemd en ongelukkig soort leven gehad en natuurlijk bleef hij hier maar eindelijk hangen nadat de mijn was gesloten en raakte hij uiteindelijk zo in de war dat Ada en Ed Hawkes voor hem moesten zorgen als voor een weerspanning en onverantwoordelijk kind. Rodman vraagt nog net niet wat er zou gebeuren als hij hier op een dag zou langskomen en mij in mezelf hoorde praten als zijn grootvader. Maar dan kon ik hem zeggen dat ik voortdurend in mezelf praat, in deze microfoon, en dat het gezelschap me eigenlijk wel bevalt. Hij weet even goed als ik dat als ik zelfs maar bij benadering het spoor bijster raak, hij me met de wet in de hand kan laten weghalen, zoals ik met vader heb moeten doen.
5. Ik ga Ed en Ada niet vragen om bij mij beneden in te trekken. Ze wonen al hun hele leven in het huisje hieronder en ze zijn dicht genoeg in de buurt als ik ze nodig heb.
6. Ik ga dat gedoe met grootmoeders papieren niet staken om een boek te schrijven over een 'interessant persoon'. Rodman beweert bang te zijn dat ik mijn bijzondere talent, zoals hij het vleieniend noemt (hij kijkt neer op geschiedschrijving maar hij was aandoenlijk trots toen ik de Bancroft Prize kreeg), om sentimentele redenen aan een non-persoon verspil. Zijn idee van een interessant persoon is dodelijk banaal. Aangezien hij geen historisch besef heeft, kan hij alleen maar denken dat het belang van geschiedenis

ligt in 'kleur'. Waarom geen glamourfiguur uit de noordelijke mijnstreek, waar ik al zoveel van weet? Lola Montez bijvoorbeeld, die wilde meid van het Ierse turfland die de *mâîtresse* werd van half beroemd Europa, te beginnen bij Franz Liszt en Alexandre Dumas, *père* of *filz* of allebei, voor ze het aanlegde met koning Lodewijk I van Beieren en door hem tot gravin Von Lansfeld werd gemaakt. Die van daar in 1856 naar San Francisco trok, waar ze voor mijnwerkers en gelukzoekers de *spider dance* danste (*Nee, Lola, nee!*), en van daar een jaar of twee in Grass Valley kwam wonen met een tamme beer, toch vast geen verbetering vergeleken bij Lodewijk.

Dat is Rodmans idee van geschiedenis. Elke vierderangs historicus in het Westen heeft Lola's armzalige grindstroompje al uitgezeefd. Mijn grootouders zijn een diepe ader die nog nooit is aangeboord. Dat waren mënzen.

Rodman weet absoluut niets van mijn grootvader, niets van zijn inventiviteit of zijn gave om zijn tijd twintig jaar vooruit te lopen met geniale ideeën of zijn strijd om iets groots en productiefs voor de mensheid te doen en een van de bouwers van het Westen te zijn. Ik weet dat het een soort nederlaag voor hem was om uiteindelijk manager te worden van de Zodiacmijn, al weet ik er nog niet het fijne van. Rodman denkt waarschijnlijk dat grootvader zijn hele leven van zo'n soort baan had gedroomd en uiteindelijk zijn doel had bereikt. Hij ziet hem waarschijnlijk als een minder geslaagde tweelingbroer van George Hearst, niet echt crimineel of succesvol genoeg om interessant te zijn.

Maar het is wel interessant dat Rodman, kennelijk in een poging mijn huidige obsessie te begrijpen, de moeite heeft genomen om een paar verhalen van grootmoeder te lezen en een paar tijdschriften te bekijken waarin tekeningen van haar staan. Kenmerkend genoeg zag hij er niets in. Een en al vrome zelfverloochening, zegt hij, alles afgedekt met victoriaanse antimakassars. Hij sloeg me met haar eigen opmer-

king om de oren dat ze schreef vanuit een beschermd gezichtspunt, het gezichtspunt van de vrouw. Volgens hem toonde dat aan dat ze met even weinig levenservaring was geëindigd als ze was begonnen.

Hetzelfde gold voor haar tekeningen. Als ze inderdaad de bekendste vrouwelijke illustrator van haar tijd was, zoals ik hem met citaten uit de literatuur over Amerikaanse kunstgeschiedenis verzekerde, en de enige vrouw die serieus werk heeft gewijd aan het vroege Westen, hoe komt het dan dat haar tekeningen niet door verzamelaars zijn opgepikt? En tja, beste *vrouwelijke* illustrator, zegt hij spottend. En dat terwijl hij voortdurend in de krant staat als verdediger van kansarme minderheden, vorige week nog op een foto in de *Chronicle* tussen een groep demonstrerende feministen.

Nou, laat eens zien, grootmoeder, dan kom ik nog eens achter dit bureau vandaan en draai ik me om naar jou in je notenhouten lijst, naast de brieven van mensen voor wie jij als een gerespecteerde tijdgenoot was. Mag ik me nog voor je interesseren, al ben je dan iemand uit het verleden, blank, vrouw, en mijn oma? Heb je met al je talent, en dat van grootvader, en al die inspanningen van een lang en zwaar leven niets meer voortgebracht dan Rodman en mij, een socioloog en een mankepoot? Zou er in je leven of je kunst niets te vinden zijn waar een moderne of een eenbenige man iets van kan leren?

Je was een hooggestemde jonge quakerdame en je trouwde met een niet erg succesvolle ingenieur die je gedurende lange jaren van telkens weer teleurgestelde hoop hebt gesteund, je leefde in ballingschap, je schreef erover, tekende erover – New Almaden, Santa Cruz, Leadville, Michoacán, Snake Valley, de diepe kwartsmijnen recht onder dit huis – en je bleef door dik en dun een culturele snob. Zelfs toen je in een pionierskamp in een canyon bivakkeerde hadden je kinderen een gouvernante, een heuse, en ongetwijfeld de enige in Idaho. De gedroomde toekomst voor je kinderen was er een van het geciviliseerde Oosten.

Maar herinner je je ook de brieven die je kreeg van kompels en geologen en landmeters in afgelegen streken, die een exemplaar van de *Century* of de *Atlantic* waren tegengekomen en daarin over hun

leven lezen en jou vervolgens schreven om je te vragen hoe een ken-
nelijk zo verfijnde dame zoveel kon weten van steengangen, pijlers,
tuimelaars, waterpompen, ertsaders, essaaimethoden, mijnconcessies,
ondergrondse landmetingen en al dat soort dingen? Weet je nog,
die ene die wilde weten waar je een technische term als ‘rusthoek’ of
‘inwendige wrijving’ zo terloops had leren gebruiken?

Je zult wel iets teruggeschreven hebben als: ‘Ik ben getrouwd met
een ingenieur.’ Maar je was te gevoelig voor de figuurlijke beteke-
nissen van woorden om niet te beseffen dat zo’n term evengoed op
mensen als op een hoop aarde kan slaan. Hij is, zoals je zelf al zei, te
mooi om alleen voor los zand te gebruiken, dus zag je er ook een aan-
duiding in voor je eigen rusteloze, zwervende bestaan. Die rusthoek
is ook de hoek waar ik zelf naar zoek – en dan bedoel ik niet de starre
hoek waarin ik in deze stoel zit. Ik vraag me af of jij je rusthoek ooit
hebt gevonden. Er was een tijd, daar in Idaho, dat alles in duigen lag:
de loopbaan van je echtgenoot, je huwelijk, je identiteit, je zelfver-
trouwen, alles was in één keer volledig uit elkaar gevallen. Ben je in je
val toen onder een hoek van dertig graden blijven liggen en heb je zo
nog lang en gelukkig verder geleefd? Toen je 91 jaar oud overleed, werd
je in een overlijdensbericht in de *New York Times* een vrouw van het
Westen genoemd, een schrijfster en kunstenaar van het Westen. Zou
je dat stempel hebben geaccepteerd? Of heb je je altijd vastgeklampt
aan dat sentiment dat je Augusta Hudson hebt beschreven toen je
in Boise Canyon totaal aan de grond zat? Dat zelfs de naar Europa
uitgeweken Amerikanen van Henry James nog niet zulke ballingen
waren als jij? We hebben dit huis mijn hele jeugd gedeeld, en een flink
aantal zomers erna. Was de rust die ik in je voelde werkelijk rust? Ik
wou dat ik het dacht. Het is een van de vragen waarop ik in mijn
papieren hier een antwoord zoek.

Als Henry Adams, die jij heel oppervlakkig hebt gekend, een
geschiedkundige theorie mocht ontwikkelen door de tweede wet van
de thermodynamica toe te passen op het menselijk bedrijf, heb ik
toch wel het recht zo’n theorie te baseren op de wet van inwendige

wrijving – en misschien doe ik dat nog. En er is nog een andere natuurwet die me intrigeert: die van het dopplereffect. Dat het geluid van een object dat op je afkomt – een trein bijvoorbeeld, of de toekomst – hoger klinkt dan het geluid van datzelfde object als het zich van je verwijderd. Als je een absoluut gehoor en een wiskunde-knobbel hebt, kun je de snelheid van een object berekenen aan de hand van het interval tussen het komende en het gaande geluid. Ik heb evenmin een absoluut gehoor als een wiskunde-knobbel en bovendien: wie zou de snelheid van de geschiedenis willen berekenen? Die neemt constant toe, net als die van elk vallend lichaam. Maar ik zou je leven willen horen zoals jij het op jón hoorde afkomen in plaats van zoals ik het hoor, als een droog geluid van tanende verwachtingen, gefnuikte verlangens, opgeschorte of opgegeven hoop, verspeelde kansen, erkende nederlagen, gedragen verdriet. Ik vind je leven niet oninteressant, zoals Rodman. Ik zou het willen horen zoals het klonk terwijl het voorbijkwam. Ik heb zelf geen toekomst meer, dus waarom zou ik de jouwe niet tegemoet zien?

Je bent een flink deel van je leven bezig geweest met terugverlangen, en dat produceerde een ander soort dopplereffect. Hoezeer je je aandacht ook vestigde op wat je vandaag en morgen te doen stond, je hoorde het wegstervende geluid van wat je had opgegeven. Het bereikte je indirect, via de brieven van Augusta Hudson. Je liet haar in jouw plaats leven, dineren met de literaire elite, bij La Farge op bezoek gaan in Newport, lunchen in het Witte Huis, toeren door Italië en het Heilig Land. De dagelijkse schittering van Augusta's sociale verplichtingen verlichtte je afmattende armoede, net zoals je de taferelen in je tekeningen graag in een ferme bundel strijklucht zette, een veeg van zonnestrallen van boven en opzij. Neem die brief die ik net heb gelezen, geschreven toen Augusta haar intrek nam in het door Stanford White ontworpen landhuis op Staten Island: 'Haal voordat je een vuur in je nieuwe haard aansteekt je kinderen bij elkaar en laat ze erin gaan staan en omhoog kijken, en schilder ze als het licht zo op ze valt en stuur ze me dan.'

Waar woonde grootmoeder zelf toen ze die sentimentele gril opschreef? In een hutje op de helling in Boise Canyon.

Als ze niet was getrouwd, had ze een gerespecteerde plaats ingenomen in het milieu dat ze door haar partnerkeuze moest achterlaten. Ik denk dat ze in haar liefde voor mijn grootvader, hoe oprecht ook, altijd iets onwilligs heeft gehouden. Onbewust moet ze het eens zijn geweest met zijn oordeel dat zij hoogstaander en verfijnder was dan hij. Ik vraag me af of er ooit een moment is geweest dat ze hem volledig heeft begrepen en geapprecieerd. Ik vraag me af of er een moment is gekomen waarop het Oosten en al die Edith Wharton-deftigheid net zo volledig uit haar geest waren geweken als de cellen van haar jeugd uit haar lichaam.

Niet dat ze van haar afkomst een fetisj maakte of zich boven anderen verheven voelde. Ze stortte zich energiek in dingen, ze was nooit bang voor werk. John Greenleaf Whittier heeft eens gezegd dat ze het enige meisje was dat een serieus gesprek kon voeren over de laatste *North American Review* terwijl ze haar moeders vloer dweilde. Ze heeft aanzienlijke fysieke ontberingen verdragen en genoot daar soms zelfs van. In Leadville woonde ze in een blokhut met één vertrek en voerde daar gesprekken die naar haar overtuiging (en zij kon het weten) van het hoogste niveau in Amerika waren. Ze heeft haar hele leven genoten van gesprekken, discussie, gezelschap. Toen ik nog klein was kregen we voortdurend mensen op bezoek als de rector van Yale of de Amerikaanse ambassadeur in Japan. Grootmoeder zat dan met hen te praten op de waranda, zoals zij het vaak noemde, terwijl grootvader met zijn rozen in de weer was en stilletjes meeluisterde.

Maar dat was nadat ze haar rusthoek had gevonden, of leek te hebben gevonden. Ik herinner me Susan Burling Ward als een oude dame. Ik kan me haar moeilijker voorstellen als het meisje Susan Burling, voordat ze te maken kreeg met het Westen en alles wat dat inhield.

Ik ben al vanaf het moment dat Ada me met mijn avondeten achterliet en thuis het eten ging klaarmaken voor Ed de papieren aan

het doornemen die betrekking hebben op haar jonge jaren. Daarbij zit een artikel dat Augusta ergens na 1900 heeft geschreven in een tijdschrift dat *The Booklover* heette. Het is een begin.

Botanisten zeggen ons dat de bloesem evolueert vanuit het blad, maar ze kunnen ons niet precies uitleggen waarom dezelfde lucht en dezelfde zonneschijn nu juist die ene knop een fraaiere gedaante, een diepere kleur en een meer blijvend bestaan verlenen en er iets van maken waar elke voorbijganger een ogenblik bewonderend bij blijft staan om daarna verblijd verder te lopen. Waarom zou de robuuste stengel van boeren en kooplieden één knop voortbrengen waaruit een meisje opbloeit tot een verhalenvertelster in woord en beeld?

Susan Burling stamt aan vaderskant af van een geslacht van boeren die al vele generaties lang in Milton aan de Hudson wonen, en aan moederskant van de familie Manning, kooplieden; maar beide zijden waren lid van het Genootschap van Vrienden.

Opgegroeid als jongste en oogappel van het gezin, altijd omgeven door een sfeer van liefde en plicht waarin geen plaats was voor harde woorden of stuurse blikken, verwierf ze een zekere eigen discipline toen ze naar New York werd gestuurd voor een kunstopleiding. Ze was op dat moment nog erg jong en had alleen de middelbare school in Poughkeepsie doorlopen, waar ze zich in wiskunde had onderscheiden. Ze probeerde als peuter al te tekenen en de kleine composities die ze in haar laatste schooljaar maakte geven blijk van een fijn gevoel voor locatie en verhalende kracht.

De School of Design for Women van het Cooper Institute was in die tijd de enige plek waar een meisje iets van een opleiding in de kunsten kon krijgen. Toelating tot scholen van de Academy of Design was met allerlei restricties omgeven en de Art Students' League bestond nog niet. Ik heb haar daar voor het eerst gezien: heel jeugdig van gestalte, tenger maar vol

energie. Ze reed goed paard, een kwaliteit die haar in het Westen en Mexico goed van pas zou komen, waar eigenlijk niemand iets waard wordt geacht die niet met paarden kan omgaan. Ze schaatste op haar kleine voetjes zoals een zwaluw vliegt en danste al net zo licht en elegant. Met schaatsen en dansen gaf ze ons allemaal het nakijken.

Zo is het genoeg. Schaatsen, dansen. Ik word moe bij de gedachte aan al die jonge vitaliteit en het maakt me onverklaarbaar triest als ik haar daar aan de muur zie, een oude vrouw die de vrolijkheid heeft verruild voor berusting. Maar nog steeds met hetzelfde scherpe profiel, het heldere cameekopje van haar vroegste portretten, en beschenen – zoals ze de maker vast en zeker heeft geïnstrueerd – door dat schemerige strijklicht. Ondanks de neergeslagen ogen heb je daar iets koppigs, grootmoeder, maar ik heb pijn en ik ben te moe om erop door te gaan. Ik zit al te lang aan dit bureau en Rodmans bezoek heeft me ook geen goed gedaan. Ada, vooruit, schiet op, alles doet me zeer, mijn nek, schouders, rug, polsen, stomp. Ik wil je sleutel in de deur horen, ik dwing je met mijn geest mijn serviesgoed in de gootsteen te kletteren en de trap op te komen zwoegen.

Het huis kraakt en werkt in het donker. Het is nog ouder dan ik en bijna net zo misvormd en heeft misschien net zoveel pijn. Kom op, Ada, voor ik ga denken dat Rodman en Leah gelijk hebben. De dag heeft al te lang geduurd. Ik moet nooit meer zo lang aan het werk blijven. Morgen, met de zon in de kamer, gaat het vast beter. De ochtenden, en dan 's avonds misschien nog een uur of twee, dat is genoeg. Ada, kom op, kom op. Verschijn in die deuropening. Laat me je gruisige mijnwerkersstem horen. 'Eee, meneer Ward, wordt het geen bedtijd?'

Meneer Ward, zal ze zeggen, niet Lyman. Vijftig jaar geleden speelden we samen, al vond grootmoeder het niet echt goed. Wat zou ze ervan gezegd hebben als ze ons had gezien, met onze broek omlaag op die stoffige hooizolder van Attles? Maar Ada laat zich er nooit

op voorstaan dat we speelgenoten waren. Voor die hele legendarische westerse democratie was in onze relatie geen plaats, alleen voor de democratie van kinderen. Haar grootvader werkte voor de mijne en haar vader voor mijn vader, in diezelfde Zodiacmijn waarvan de mollengaten deze heuvel doorzeven (precies de reden waarom het huis er zo scheefgezakt bij ligt). Drie generaties van de families Trevithick en Hawkes die voor drie generaties van Ward hebben gewerkt. Het Westen is niet zo jong als sommigen denken.

Ik kam me gelukkig prijzen, want ze is één meter tachtig en zo sterk als een kerel. Ze is aards, opgewekt en betrouwbaar. Ze gaat net zo nuchter om met mij en mijn problemen als met een baby die ze moet verschonen. Ik ben ook haar baby, zou ik denken, net als mijn vader in zijn laatste jaren. Zou ze wensen dat alle Wards uitstierven en zij van haar rust kon gaan genieten, of zou ze zich leeg voelen als ze niemand van ons meer had om voor te zorgen? Vindt ze het onaangenaam om me naakt te zien als ze me uitkleedt en in bad doet? Krijgt ze de koude rillingen van mijn stomp? Verstijft ze als ze mijn starre gorgonenkop ziet? Ziet ze me als een oude vriend, als arme Lyman, die onfortuinlijke meneer Ward, een mismaakte, of simpelweg als een deel van het huishouden, zoiets als een aangekoekte steelpan?

Hoe je me ook ziet, Ada, schiet op. Ik snak naar mijn bad en mijn bed en mijn nachtmutsje. Hoe je me ook ziet, ik heb geleerd om er niet over na te denken. Ik leef op routine, ik betaal vrouwen om diensten voor me te verrichten die ik van mijn vrouw nooit zou hebben geaccepteerd voordat ik een mismaakte werd. Als je met je massa mijn deuropening vult en ik het vertrouwde geschuifel van je artritische knobbelloeten hoor, stormt mijn ziel je tegemoet van dankbaarheid.

We hebben al een prettig soort sleur gevonden, we volgen een vast patroon van handelingen waarvan elke fase geruststellend is. Terwijl zij de kraan in het bad opendraait, rij ik mijn stoel de slaapkamer binnen, net naast de badkamerdeur. We laten de krukken links liggen. Zij helpt haar mismaakte pop overeind en die grijpt zich aan haar vast terwijl zij met haar knoestige handen, waarvan de vingertoppen

bijna haaks op de vingers staan, morrelt aan de ritsen en knopen. Ze heeft tegen mij nog nooit geklaagd over haar artritis, die stelt in haar ogen niets voor vergeleken met mijn problemen. Grommend van de inspanning tilt ze – ‘beurt ze’, zou ze zeggen – mij van de treeplank en ik hou me aan haar vast, zoals altijd krimpnd van de pijn, naakt, hulpeloos, terwijl zij met één hand voelt hoe warm het water is. Dan komt ze weer overeind en beurt haar kreupele pop helemaal van de grond tot de laatste kleren van zijn voet vallen en laat hem hijgend en grommend in de badkuip zakken.

Het water is zo heet dat het prikt en schrijnt aan zijn afgezette stomp, maar het moet ook zo heet zijn wil het de pijn voldoende verzachten om slaap mogelijk te maken. Dan laat ze zich pijnlijk op haar knieën zakken en begint me zonder schroom van top tot teen in te zepen en af te spoelen. Haar kromme vingers harken stijf als twijgen over de huid. Haar pop zit stijf rechtop, strak gericht naar de kranen aan de muur. Als ze klaar is, buigt ze diep voorover en legt zijn armen om haar nek. Dan recht ze haar rug en daar komt hij omhoog, naakt en roze, haar behaarde baby met zijn felrode stomp. Het water druipt van hem af en maakt de voorkant van haar jurk nat en het stijve hoofd staart over haar schouder.

Zo houdt ze hem vast en droogt hem tot aan zijn knieën af, brommend en mompelend onder haar werk, dan slaat ze haar armen om zijn middel en sjort hem op haar geweldige boezem verder omhoog en draait zodat zijn been, opgetrokken om de rand van het bad te ontwijken, zich kan strekken naar de mat. Ze houdt hem tegen zich aan gedrukt in een omhelzing zo innig als een echtgenoot, werkt met de handdoek de rest af en laat hem zakken in de stoel en rijdt die naar het bed. Nog een keer wordt de pop opgetild en de billen zakken weg in het zachte bed. Daar zit hij te rillen in zijn vochtige handdoek tot ze terugkomt met de urinefles en de slang. Als ik ze heb aangelegd controleert ze de aansluiting met een achteloos rukje.

Nu de pyjama, heerlijk op de afkoelende huid, en de voorzichtige duw naar achteren tot het lijf dat te lang rechtop heeft gezeten wordt

opgevangen door de kussens. Ze zet de telefoon dichterbij, ze stopt de lakens in. Ten slotte waggelt ze naar de kast bij het bureau en pakt de fles en twee glazen, dan maken we het ons gemakkelijk met een borrel, als twee ouwe gabbers.

O, schiet toch op, Ada, ik wil je niet moeten bellen. Ik zou er iets mee aantonen wat ik niet aangetoond wil hebben.

Mijn grootvader was, lang voordat jouw grootvader Trevithick hem leerde kennen, voordat hij dikker werd en verliefd op bloemen en zijn troost leerde zoeken bij een eenzame fles, een onvermoeibare werker. Hij legde geregeld honderd mijl per dag te paard af, vierhonderd mijl in een week, zonder zich te beklagen over de inspanning. Hij liet zich door slechte ogen en migraineaanvallen niet hinderen en werkte soms nachten door aan kaarten en verslagen. Als hij in New Almaden mijnmetingen moest doen, zat hij soms twintig uur aan een stuk onder de grond. Hij zou, net als mijn grootmoeder trouwens, geen begrip kunnen opbrengen voor die zwakte die hunkert naar een moederlijke boezem en een paar zachte kromgetrokken handen.

‘Beste paard van stal’ noemde hij me toen ik klein was en hem wilde helpen met het planten en snoeien en opbinden van de fantastische fruitsoorten die hij in navolging van Luther Burbank kweekte. Ik zou dat paard wel willen zijn. Ik richt me in mijn gedrag ook nu nog naar zijn normen. Had ik hier tegen iemand anders zitten praten dan mezelf, dan had ik allang mijn mond gehouden. En misschien moet ik niet klagen, ook niet tegen mezelf. Ik hou ermee op.

Maar o, Ada, kom alsjeblieft, het is al over negenen.

En daar, als een klok die te laat het uur slaat, hoor ik haar sleutel beneden in het slot.

Ochtend, de kamer vol zon. Ik rij naar het raam en zie de lijsters naar wormen graven op grootvaders gazon. Het gras is blauw-nat op de open plekken en groen-droog onder de dennen. De lucht is zo fris dat hij me een vluchtig en misleidend gevoel van gezondheid en jeugd bezorgt.

Die bezit ik niet, maar ik heb geleerd de plaatsvervangers ervan niet te versmaden: rust, veel tijd en een taak om die aan te besteden. De levens van mijn grootouders liggen in mappen en klappers verspreid over het brede bureau, niet zo goed geordend als ik het graag zou zien, en niet geheel begrepen, maar ze wachten uitnodigend. De losse mappen waarmee ik aan het werk ben geweest, zijn verzwaard met grootvaders steenmonsters – meestal van hoog gehalte, met spataderen goud, maar ook met andere dingen: een stuk hoornzilver, zilvercarbonaat uit Leadville, een vulkanische bom, doormidden gezaagd om het nest olivijn erin zichtbaar te maken, een paar jaspisgeodes en een assortiment pijl- en speerpunten van afgeslagen vuursteen.

Ik heb mezelf al meerdere keren gelukkig geprezen met de onverwoestbaarheid en het gewicht van die relikwieën, want als mijn papieren van de tafel waaien krijg ik ze moeilijk opgeraapt en moet ik misschien wachten tot Ada komt en tegen die tijd heeft de wind heel mijn zorgvuldige ordening ongedaan gemaakt. Een nacht of twee geleden, nadat mijn geduldige zoekwerk van de hele dag door een windvlaag over de kamer was verspreid, heb ik gedroomd dat ik een cowboy op de rodeo was en op mijn rolstoel met straaljagermotor achtjes draaide en met mijn vestzakje in het zaagsel omlaag hangend

uit het zadel papieren opraapte alsof het dameszakdoekjes waren. Rodman zou vast met een verhaal over kinderlijke almachtfantasieën komen als ik het hem vertelde.

Dit is de beste tijd, tussen acht en twaalf. Later krijg ik meer pijn, word ik chagrijnig en raak ik afgeleid. Routinewerk, die beste van alle pijnstillers die de twintigste eeuw zich met alle macht wil ontzeggen, dat heb ik het liefst. Ik zou de trip die ik daar elke dag aan beleef nog niet willen inruilen voor al die geestverruimende en geestdodende middelen waar de jongeren zo aan hangen.

Ik heb nog geluk dat ik niet zulke verplichtingen aan de huidige generatie heb als waarover Ada me gisteravond vertelde: een dochter die thuis zit bij te komen van haar man, kennelijk een of ander soort freak, een van de Berkeley Street People, een People's Park-yippie, een drop-out en een klaploper, die de wereld meer wil maken zoals zijn hartje begeert. Ik ken hem, ik heb hem al honderd keer gezien – hij heeft zijn mond vol van het milieu en zijn hoofd vol rook. Hij brengt zijn hond mee naar college, of deed dat althans toen hij nog colleges volgde. Hij eet biologisch geteelde groenten en woont in communes en bewondert indianen en zoekt zijn vertier in stammenrituelen en gelooft in Gaia en al haar natuurlijke voortbrengselen. Hij denkt dat je de klok kunt terugdraaien. Hij is in feite nog niet eens zo veel anders dan ik, behalve dan op punten als sceptis en historisch besef. Ada vindt hem natuurlijk nogal afstotelijk. Wat is er toch aan de hand met die jongelui van tegenwoordig? vraagt ze me. Wat is dat voor gekkenhuis daar in Berkeley? Wat is dat voor kerel die twee jaar op de zak van zijn vrouw teert, zoals ze daar in die varkensstallen samenhokken, allemaal op een kluitje? Je zou ze toch, zoals je ze daar op tv ziet, ramen inslaan en stenen naar de politie gooien en traangas over zich heen krijgen, met die maffe kleren van ze en hun haar tot op hun schouders? Jij hebt daar gezeten. Was het toen ook zo? Toen Shelly daar ging studeren was ze het pienterste meisje van haar school. Twee jaar later is ze ook een drop-out en moet zij werken om dat stuk vreten... Ze was beter af geweest als ze gewoon hier was gebleven en de secretaresseopleiding

had gedaan, dan had ze hier thuis een baan gehad.

Ik heb dus gelukkig geen verwarde spruiten waar ik voor moet zorgen. Rodman zorgt voor zichzelf, dat moet ik hem nageven. Mijn probleem is hoe ik moet voorkomen dat hij voor mij gaat zorgen. En wat Rodmans moeder betreft, die ligt niet meer voor me op de loer als ik van de keuken naar mijn werkkamer en van de werkkamer naar de veranda of de tuin rijd. Er is niets wat haar met dit huis verbindt. Ik laat haar ergens op de trap achter als ik me weer naar mijn grootmoeders leven begeef, met al zijn inspanningen, aspiraties en decorum, en de praktische inslag en mannelijke standvastigheid van mijn grootvader.

Het Westen kwam in het leven van Susan Burling op de laatste dag van 1868, net iets meer dan een eeuw geleden. Tot dan toe had het geen rol gespeeld in haar plannen. Ze was verliefd op de kunst, op New York en op Augusta Drake. En aangezien ik Augusta al heb geciteerd over Susan, kan ik net zo goed Susan citeren over Augusta. Dit komt uit haar ongepubliceerde memoires, geschreven toen ze in de tachtig was.

En toen, in mijn negentiende levensjaar, daagde Augusta op, als een roze zonsopgang in de winter (...) liefelijk en rillerig van haar wandeling vanaf de veerboot: zij kwam van Staten Island. Een verre tante had me die winter in huis genomen en zij woonde op Long Island; ik kwam van een andere veerboot naar de City aangelopen. We kwamen van twee kanten van de stad bij elkaar, en in sommige opzichten van twee kanten van de wereld. Haar oom was commodore De Kay en haar grootvader Joseph Rodman Drake. Haar familie behoorde tot de oude aristocratie van New York. Mijn familie behoorde nergens toe, behalve het Genootschap der Vrienden, en zelfs daar stonden we niet meer goed aangeschreven. Zij had haar kindertijd in het buitenland doorgebracht en sprak drie talen, ik 'één gebrekkig'. Zij had in een van de beroemde hoofdsteden van Europa gewoond en tussen de Grote Meesters in

de musea daar gelopen terwijl ik door de oude groene heuvels aan de Hudson en de bossen bij Long Pond zwierf en mijn langste reis tot dan toe naar Rochester was geweest.

Ze zei dat ze een vak wilde leren, maar haar vriendinnen waren New Yorkse societymeisjes en privéleerlingen; zij deed de schilderopleiding, ik tekenen, maar we bleven 's middags allebei daar en hadden dan veel tijd om met elkaar te praten, onze levens tot dan toe en onze dromen voor de toekomst met elkaar te vergelijken. We volgden samen de anatomielessen en de compositieles op vrijdag en krabbelden citaten en opmerkingen voor elkaar in de kantlijn van onze schriften. Een van die losse bladzijden van mijn jeugd heb ik altijd bewaard, met die beginregel van Shakespeare's sonnet over 'het echtverbond van ware zielsverwanten' met potlood overgeschreven in haar krachtige en sierlijke hand, en aan de andere kant in hetzelfde handschrift de woorden waarmee onze levenslange correspondentie begon, niet stormachtig maar ook niet lichtvaardig. We hebben elkaar vijftig jaar lang geschreven.

Ze kwam die zomer naar Milton en is dat alle zomers daarna blijven doen tot er voor mij geen Milton meer was – althans niet dat Milton! Haar ontboezemingen over boeken en vriendschappen waren de honing van mijn meisjestijd. Onze snaren waren hooggestemd in die jaren, maar nadat we trouwden en kinderen kregen en onze eigen moeders verloren (zij hield van de mijne en ik van de hare) maakte die eerste hartstocht van mijn leven plaats voor een bedaarde huiselijkheid. Zout moet erbij als we gedroogde rozenblaadjes met parfum en specerijen opslaan in afgedekte potten, de zomers van ons verleden.

Er zijn in die passage een paar dingen die me interesseren. Om te beginnen weet ik nu waar Rodmans naam vandaan komt. Het was grootmoeders hartenwens dat we ons kind dat etiket zouden meegeven. Hij zou het me nooit vergeven als hij erachter kwam dat we

hem hebben vernoemd naar de rijmelaar die *The Culprit Fay* op zijn geweten heeft. Augusta's zoon heette ook Rodman, dus je zou kunnen zeggen dat de naam in beide families in omloop is gebracht.

Verwonderlijker is de suggestie van lesbische liefde in deze vriendschap, een suggestie die in sommige brieven onbehaaglijk sterk wordt. (*Welterusten, schat. Als je op zo'n verstikkend hete avond als deze eens hier bent, sluipen we samen in het donker het huis uit om ons aan de fontein te laven.*) De twintigste eeuw heeft de onschuld als mogelijkheid uitgebannen en daardoor hun soort vriendschap onbestaanbaar gemaakt; ze wordt ontmoedigd of naar openlijke seksualiteit gedreven. Er zijn tal van aanwijzingen, te beginnen bij die 'krachtige en sierlijke hand' van Augusta, waaruit je zou kunnen afleiden dat Susans vriendin een lesbo in de dop was. Grootmoeder zelf, die iedereen op haar kleine voetjes het nakijken gaf, had niet vrouwelijker kunnen zijn. Haar kleur was altijd roze. Ze bloosde snel, ook toen ze oud was nog.

Het lijkt een uitgemaakte zaak, maar alle stigmata ten spijt kies ik ervoor mee te gaan in haar onschuld. Ik zou kunnen glimlachen om haar victoriaanse onwetendheid van haar eigen motieven, maar ik leg liever de nadruk op haar vermogen tot toewijding. De eerste liefde van haar leven heeft heel haar leven geduurd.

Eind 1868 was ze eenentwintig en had ze in New York vier winters meegemaakt. Ze studeerde illustratie bij W.J. Linton, een Engelse kunstenaar die zwaar was beïnvloed door de prerafaëlieten, en ze begon wat kleine opdrachten te krijgen. Haar laatste en belangrijkste tot dan toe was een boerderijtafereel voor de omslag van *Hearth and Home*, een nieuw tijdschrift met illustere redacteurs als Edward Eggleston, Frank R. Stockton en Harriet Beecher Stowe.

En ziehier al de continuïteit van een leven als het hare, ondanks al die jaren in ballingschap. Ze houdt altijd een band met Harriet Beecher Stowe – ze trouwt met haar neef. De dochter van Linton komt als gouvernante bij grootmoeder werken in de hutten en tenten waar ze onderdak vindt en zal haar bijstaan in de gewijde missie om mijn vader en zijn zusters klaar te stomen voor een leven in Augusta's wereld.

Nu dan de nieuwjaarsreceptie waar ik mee wilde beginnen. Die vond plaats in het huis van Moses Beach in Columbia Street in Brooklyn Heights, in die tijd een straat waar de grote namen uit de handel woonden: Thayer, Merritt, Walter, Haviland (van het Havilandporselein). Grootmoeders nietsnut van een broer Ned was met de dochter van Elwood Walter getrouwd en grootmoeder zelf had in haar eerste jaar op de kunstacademie bij de familie Walter in huis gewoond, verderop in de straat. In dit milieu bewoog ze zich niet direct als een gelijke, maar ook niet direct als een arm familielid. Ze was dat leuke jonge vriendinnetje van Emma van de Cooper Union, dat knappe ding met de blozende wangen, die ene die zo aardig kon tekenen. Ze kende het huis van de familie Beach en kwam er graag. Aan de kant van het water was het één en al venster en het zag vanaf de steile oever uit over de hele Upper Bay, waarover de sleepers en veerboten en binnenvaartschepen heen en weer trokken als waterwantsen op een vijver. Governors Island zal, zoals ik me die laatste dag in december voorstel, als een vuile ijsklomp in de baai hebben gedreven, terwijl de oever van Jersey daarachter in een nevel van traag optrekkende rookpluimen lag.

Het dopplereffect doet zich heel nadrukkelijk gelden in mijn voorstelling van die middag. Ik hoor die zoals hij nu was en zoals hij toen is. Ik zou bij dat feestje binnen kunnen rijden als een wraakgod in mijn rolstoel en dat gezelschap de rillingen bezorgen met wat ik weet. De toekomst is voor hen allemaal onverbiddelijk en voor enkelen staat hij opgesteld als een val.

Omdat de mensen aan wie Susan door Augusta was voorgesteld zo bekend zijn geworden, kan ik sommigen van hen vinden in kunstgeschiedenisboeken en anderen in memoires en autobiografieën. Het uitzicht vanuit Columbia Street heb ik gezien, maar het is veranderd en lang zo vrij niet meer. Zoals zij het honderd jaar geleden zag, staken er aan de waterkant geen groezelige pakhuizen omhoog en bestond de Brooklyn Bridge nog niet, of het Vrijheidsbeeld, of heel die skyline van New York. Ik heb ergens gelezen dat het hoogste gebouw in Man-

hattan in 1870 tien verdiepingen hoog was. Ik ben als Mark Twains yankee aan het hof van koning Arthur, met voorkennis van een zonsverduistering. Ik weet dat het huis van de familie Walter over een paar jaar zal worden gekocht door John Roebling, die de Brooklyn Bridge zal bouwen. Ik zou Augusta's zwaarmoedige en dichterlijke broer, de jonge Dickie Drake, de put in kunnen praten met het verhaal van het Vrijheidsbeeld, want de sokkel daarvan zal op een dag de inscriptie dragen van een gedicht van Emma Lazarus, het meisje op wie Dickie verliefd zal worden nadat hij het verlies van Susan Burling te boven komt, maar met wie hij niet zal trouwen. Ze is joods. Augusta zal grootmoeder er uitvoerig over schrijven en grootmoeder zal, hoewel ze Emma Lazarus graag mag, instemmen met het oordeel van de familie dat zo'n verbintenis echt niet kan.

Ik weet zoveel. De jonge Abbott Thayer, die ik in de kunstgeschiedenisboeken heb opgezocht, was ook op dat feestje en legde in de tweede salon beslag op een tweezitsbankje naast Katy Bloede, een van grootmoeders vriendinnen van de Cooper Union. Het schilderij van Thayer dat ik hier op mijn bureau heb, *Young Woman*, uit de collectie van het Metropolitan Museum, is ongetwijfeld een portret van Katy Bloede, 'een schoolvoorbeeld van het lange, knappe, bijna seksloze type waarom bij bekendstond'. Seksloos was ze niet zozeer – ze had serieuze 'vrouwenkwalen' – en Thayer zal binnenkort met haar trouwen en haar honderd keer schilderen. Zoals grootmoeder zei: 'Haar gezicht was zijn fortuin.' Nadat zij op jonge leeftijd is overleden, trouwt Thayer met Emma Beach, die vandaag in de andere kamer de Portland Fancy op de piano begeleidt.

Onder de jonge mannen die meedansten was George Haviland, geheel en al de meest ontwikkelde en charmante man die Susan Burling ooit had gezien. Ze bewonderde zijn manieren en beleefdheid, al werd er gefluisterd dat hij dronk. En ze aanbad zijn mooie jonge vrouw. Ach ja, George Haviland. Een paar jaar nog en je schiet jezelf voor je kop, failliet.

Dan was er Elwood Walter Jr., met wie mijn grootmoeder in die

jaren meerdere keren is uitgegaan, een man die haar naar ze zei haar eerste flirtlessen had gegeven. Begonnen als een wispelturige, praatgrage, lelijke, aantrekkelijke man die 'bereid was tot elk offer, als het niet te lang duurde', zal hem een minder voorspelbaar lot beschoren zijn dan Haviland. Hij zal overlijden in de sandalen en het bruine habijt van een franciscaner monnik.

Of Henry Ward Beecher, de grote man van die wijk, voorganger van de Plymouth Church, die voor de oorlog zulke donderpreken afstak. Hij zat met een aandachtig gehoor in de salon naast de eetkamer en zijn dreunende stem drong in het hele huis door als Emma Beach stopte met spelen en de dansers pauzeerden. 'Geboren om op te vallen,' zei grootmoeder over hem, 'met de meest vanzelfsprekende eigendunk ter wereld.' Zijn enige gesprekstijl was de monoloog en zijn versie van de monoloog was declameren. Veel quakers mochten hem niet vanwege zijn bloeddorstige preken. Vrouwen in Columbia Street fluisterden dat men hem op late en compromitterende tijdstippen het huis van de familie Beach had zien verlaten, waar hij de bibliotheek als toevluchtsoord gebruikte. Grootmoeder mocht hem niet vanwege zijn preken, vond de verhalen over zijn misstappen maar roddel en achterklap en gruwde van zijn arrogantie. Maar dan de ondergang die voor dat witgepleisterde schijnheiligheid van een reputatie is weggelegd! *Mene mene tekel ufarsin*. Nog maar even en Theodore Tilton trekt het compleet omver met zijn beschuldiging dat Beecher overspel heeft gepleegd met zijn vrouw.

Op een dag als deze bleven de jongedames thuis en ontvingen gasten, en de jongemannen gingen van huis naar huis. Grootmoeder vond dat ze 'bijna te opschepperig' praatten over het aantal huizen dat ze die avond moesten bezoeken en merkte dat sommigen van hen tegen de tijd dat ze bij het huis van de familie Beach waren aanbeland bijna te ver heen waren om te dansen. Zelf kreeg ze weinig bezoek en het vertrok vroeg. Augusta ontving haar gasten op Staten Island, dus zij zou op dit feestje niet aanwezig zijn. Het dansen was onderbroken omdat een groep jonge mannen op het punt stond te vertrekken. Ze liep de

grote salon in en haalde een glas punch voor zichzelf en bleef bij het raam op het westen staan kijken naar de zon die wegzonk in een bed van lange vlakke wolken. In de kleine salon verdedigde de eerwaarde Beecher – Susan hoorde niemand die hem tegensprak – de praktijk van het verpachten van kerkbanken. Door de deuropening trok mevrouw Beach, stralend over de drukte bij haar thuis, haar aandacht en wenkte.

Susan voegde zich met een roze blos gehoorzaam bij het gezelschap. Ze werd met glimlachjes en knikjes verwelkomd als de ingetogen jeugd die in plaats van te dansen liever naar een verheffend gesprek luisterde. Beechers reptielenblik bleef even op haar hangen, de lippen van mevrouw Beach plooiden zich tot bijna een glimlach en ze ontving een ernstige frons van een voor de tijd van het jaar veel te bruinverbrande jongen die veel te groot was voor de vergulde stoel waarop hij zat. Ze had hem pas kort geleden ontmoet: een neef van Beecher die zojuist ergens vandaan was aangekomen. Hij had een rossige snor en kortgeknipt blond haar dat over zijn voorhoofd hing. Hij zag eruit als iemand die liever buiten was en zich hier niet op zijn gemak voelde, gekooïd; hij had grote bruine handen die hij niet stil kon houden.

Zij nam plaats met haar eigen handen in haar schoot en liet Beechers opvattingen om zich heen galmen. Haar blos verbleekte en ze rechtte haar rug. Toen zag ze door het raam buiten een huurrijtuig aankomen en drie jongemannen met overjassen en hoge hoeden uitstappen. Twee van hen waren Augusta's broers Dickie en Waldo. Ze wilde meteen opstaan.

Mevrouw Beach zei: 'Susan Burling, blijf zitten!'

De monoloog stokte en alle ogen richtten zich op haar. Diep blozend zei ze: 'Ik zag iemand aankomen. Ik dacht...'

'Minnie laat ze wel binnen.' Mevrouw Beach richtte haar aandacht weer op de grote man en Susan bleef zitten; tegen zichzelf zei ze dat ze nooit meer een uitnodiging zou aannemen om in dit huis te komen. Toen de nieuwkomers de kamer betraden om de gastvrouw te begroeten, gaf ze de gebroeders Drake maar nauwelijks een hand; ze roken naar grog en sigaren en deelden haar gezelschap maar al te

graag. ('Een gecompliceerde jongeman,' schreef ze Augusta eens. 'Ik denk dat ik zijn brief bij nader inzien toch niet ga beantwoorden.' Het is niet duidelijk over welke van de twee ze het had; ze waren beiden sterk geïnteresseerd in haar.)

'Excuseert u mij,' zei ze half fluisterend tegen niemand in het bijzonder en vluchtte de kamer uit.

Ze snelde de trap op, furieus ruisend in haar tafzijden jurk, en wenste dat elke tree geplaveid was met het gezicht van Henry Ward Beecher. Wat ging ze boven doen? Lezen? Daarvoor was ze te zeer van streek. Beter verder werken aan haar tekening. Maar in haar kamer had ze niet voldoende werkruimte en licht. De bibliotheek dan. Daar zou nu niemand zijn, het feest speelde zich in de andere vertrekken af. Terug naar beneden en de gang door (schaatsend op haar kleine voetjes zoals een zwaluw vliegt?) naar de zware eikenhouten deur. Een blik door een kier – niemand. Vlug glipte ze naar binnen.

Ik zie haar daar zitten als op een van haar eigen tekeningen, of op het portret door Mary Curtis Richardson dat achter me aan de muur hangt: een meisje in een erker, beschenen door een grijsig middaglicht. Maar waar uit haar eigen tekeningen doorgaans een maagdelijk verlangen spreekt en uit dat portret een soort mijmerend en weemoedig terugkijken, ademt dit meisje aan het raam louter concentratie. Ze had het vermogen geheel en al op te gaan in waar ze ook mee bezig was. Binnen vijf minuten was de eerwaarde Beecher uit haar gedachten verdreven met een grondigheid waaraan hij aanstoot zou hebben genomen.

Enige tijd later ging de deur open en liet een golf van feestgedruis binnen. In de hoop dat wie het ook was zou zien dat ze aan het werk was en weer zou vertrekken, keek Susan niet op. De deur sloot zich met een voorzichtige klik, waarna ze alsnog opkeek en de neef van de heer Beecher zag staan, de jongeheer – hoe heette hij ook alweer – Ward. Hij keek haar zo ernstig en belangstellend aan dat ze zin kreeg haar tekenblok naar zijn hoofd te gooien. 'Ik hoop dat ik niet stoor,' zei hij.

Ze legde het blok omgekeerd naast zich neer. 'Nee, natuurlijk niet.'
'U was aan het werk.'

‘Niets belangrijks.’

‘Een tekening? Ik heb gehoord dat u kunstenaar bent.’

‘Van wie hebt u dat?’

‘Van Emma.’

‘Emma overdrijft.’

Hij had niet één keer geglimlacht. Nu legde hij een hand op de deurknop. ‘Nee, echt. Als u niet doorwerkt, moet ik gaan. Ik wil u niet storen. Ik zocht alleen een stil plekje. Al dat gepraat, daar word ik doodmoe van.’

Ze kon zich niet bedwingen en zei sarcastisch: ‘Sommige mensen vinden het heerlijk om uw neef te horen praten.’

Als antwoord wierp hij haar alleen een eigenaardige, half vragende, half verbaasde blik toe. Hij wachtte, met zijn hand op de deurknop. ‘Kunt u niet gewoon doorgaan en doen alsof ik er niet ben?’

Hij had het soort kalmte over zich dat ze kende van mannen als haar vader, mannen die met dieren werkten. Hij leek haar niet iemand die snel uit het veld geslagen was, of te veel praatte, of vond dat hij onderhoudend moest zijn. ‘Goed dan,’ zei ze, ‘als u net doet alsof ik er niet ben.’

‘Dat wordt moeilijker,’ zei hij ernstig. ‘Ik zal het proberen.’

Hij wendde zich direct van haar af en begon de ruggen van de boeken op de planken te lezen. Ze dacht stellig dat ze met hem in de kamer geen lijn op papier zou kunnen krijgen, maar dat bleek toch te gaan; hij loste simpelweg op in het schemerdonker van de bibliotheek. Eenmaal keek ze op en zag hem met gebogen hoofd staan lezen, met zijn rug naar haar toe.

Ze tekende drie meisjes die het voorpad van een boerderij aanharkten. Ze had haar zuster Bessie en twee meisjes uit Milton als model gebruikt en ze wilde met hun opgeschorte rokken en mopmutsen en de emmer met sop die door de openstaande deur zichtbaar was de suggestie wekken dat ze aan hun saaie karweitjes binnenshuis waren ontsnapt en al spelend op de houten harken waren gestuit. Ik heb een prent van die tekening en dat spreekt er ook precies uit. Het is een

vrolijk, ouderwets kiekje van het leven op het platteland. Het portret van Bessie, die grootmoeder misschien wel net zo vaak als model heeft gebruikt als Abbott Thayer zijn Katy Bloede, is een van haar beste.

Na een tijdje realiseerde ze zich dat de jongeheer Ward achter haar stond en over haar schouder meekeek. Ze keek tartend naar hem omhoog, maar haar opkomende ergernis verdween direct. Ze wilde dat hij de tekening zou prijzen. Hij zei alleen: ‘Het moet heerlijk zijn te doen wat je graag doet en ervoor betaald te krijgen.’

‘Hoezo? Doet u dat niet?’

‘Ik doe niets. En krijg ook niets betaald.’

‘Maar u hébt wel iets gedaan. Ergens in de zon.’

‘Florida. Ik wilde sinaasappels verbouwen.’

‘En dat lukte niet?’

‘Het enige wat ik er kreeg was koorts en koude rillingen.’

‘Och, hebt u dat?’ zei Susan. ‘Heb ik ook, of althans gehad. Als er iets is waar ik een hartgrondige hekel aan heb dan is het malaria. Die koorts, daar word je zo daas en neerslachtig van en je denkt dat je hem eronder hebt gekregen en daar is-ie weer. Ik heb met u te doen.’

‘Nou, dat doet me goed,’ zei hij. Ze keek naar zijn gezicht – hij had best een aardig gezicht, verweerd en bruin en knap hoekig, en zijn ogen waren heel blauw – en zag het opentrekken in lachrimpels en plooiën, en ze wist niets beters te zeggen dan: ‘Ook jammer van de sinaasappels.’

Hij blies uit door zijn lippen en zijn ogen vernauwden zich tot halvemaantjes. Hij was dus niet half zo ernstig en braaf als ze had gedacht. Hij zei: ‘Dat was ook maar tijdelijk. Gaat u maar verder met uw tekening. Ik had beloofd dat ik u niet zou storen en nu heb ik het toch gedaan.’

Maar ze legde haar tekenblok opzij en vroeg: ‘Tijdelijk tot wat? Wat zou u eigenlijk willen doen?’

‘Ik wilde eigenlijk ingenieur worden.’

‘Maar daar hebt u op latere leeftijd vanaf gezien?’

Hij lachte niet. ‘Ik zat op Yale, de Sheffield Scientific School. Maar

ik kreeg last van mijn ogen. Ze zeiden dat ik blind zou worden.'

Ze had spijt van haar grapje, maar Oliver Ward rinkelde met het kleingeld in zijn zak, draaide in drie, vier stappen een kringetje rond tot hij weer voor haar stond. Hij keek haar aan, haalde uit de binnenzak van zijn jasje een bril met een zilveren montuur tevoorschijn en haakte de pootjes over zijn oren. Het maakte hem op slag een jaar of tien ouder. 'Ze hadden zich vergist,' zei hij. 'Ik ben er nog maar pas achter gekomen. Met de oogzenuw is niets mis. Ik ben verziend, ik heb astigmatisme en allerlei andere dingen, maar het enige wat ik nodig had was dit.'

Ze vond hem jongensachtig innemend. Misschien maakte hij moederlijke gevoelens in haar los. Ze zei: 'Dus nu kunt u terug naar Yale.'

'Ik heb twee jaar verspeeld,' zei de jonge Oliver Ward. 'Al mijn jaargenoten zijn al afgestudeerd. Ik ga naar het Westen en ik word zélf ingenieur.'

Susan begon te giechelen. Ward keek verstoord. 'Pardon,' zei Susan. 'Het trof me ineens als een wonderlijk idee dat iemand van de familie Beecher ingenieur zou worden in het Wilde Westen.'

Hij was net begonnen zijn koddige bril af te zetten, maar zijn handen bleven bij zijn oren hangen. Van over de brillenglazen keek hij haar geërgerd aan. 'Ik ben niet van de familie Beecher.'

'Maar iemand zei...'

Susan Burling was een knap meisje, klein en proper. Zoals Augusta in haar artikel schrijft: 'Ze had die delicate zuiverheid die mij altijd het kenmerk van een ware dame heeft geleden.' En ze had die rozige teint en die fatale neiging tot blozen. Ik vind haar net zo aantrekkelijk als Oliver Ward kennelijk destijds.

Op de toon van iemand die geduldig een verklaring geeft voor compromitterende omstandigheden legde hij uit: 'De zuster van mijn vader is getrouwd met Lyman Beecher. Zij is de moeder van die hele schaar – Henry Ward, Thomas, Catherine, mevrouw Stowe en mijn nicht Mary Perkins, de beste van het stel.' Hij vouwde zijn bril op en stopte hem terug in zijn zak. Zijn tanden glansden onder zijn

snor – met zo'n speelse blik was hij werkelijk nogal aantrekkelijk. 'Ze heeft me op een avond laatst haar levensverhaal verteld. Ze zei dat ze is opgegroeid als dochter van Lyman Beecher, vervolgens de zus werd van Harriet Beecher Stowe, om uiteindelijk haar absolute dieptepunt te bereiken als schoonmoeder van Edward Everett Hale. Ze is de enige van het hele stel die kan lachen.'

Hij demonstreerde dat hij ook kon lachen, deze ernstige jongeman. Ze waren samen heel genoeglijk aan het lachen toen de deur openging en Emma Beach haar hoofd naar binnen stak. 'Susan? O, meneer Ward. Nou ja zeg, zijn jullie even stiekem! Wat doen jullie hier, kunst bestuderen?'

'We nemen de familie Beecher even door,' zei Oliver.

Emma had scherpe bruine ogen en een neus voor romantiek. Ze snoof bijna. Maar toen kwam het geluid van de piano weer uit de andere kamers aandrijven. 'Susan, het spijt me, maar je kent Dickie Drake, hij moet ervandoor maar hij zegt dat hij niet weggaat voordat hij één quadrille met jou heeft gedanst, en Waldo zweert dat je hem minstens evenveel moet toestaan, tot op de minuut. Ze hebben gedronken.'

Susan was al uit de stoel in de erker opgestaan en keek rond naar een plek waar ze haar tekenblok kon opbergen. Zegt mijn grootvader, in het geheel niet verontrust nu zijn gesprekspartner zo in trek bleek: 'Laat maar bij mij, ik zal erop passen.' Blijkbaar verloor hij niet zo snel zijn humeur.

Dus gaf ze hem het blok en ging dansen met de gebroeders Drake, die weliswaar wat vrijpostig konden zijn, maar veilig omdat ze broers van Augusta waren. Jaren later zou Waldo, simpelweg uit goedheid of omdat hij altijd een zwak voor de vriendin van zijn zus had gehouden, Susans man in een lastige situatie te hulp komen door hem een opdracht te bezorgen voor de inspectie van een Mexicaanse zilvermijn. Augusta's man op zijn beurt zou Susan met een opdracht voor een paar reisreportages in staat stellen haar man daarheen te vergezellen. Ik sta ervan te kijken hoe sterk het leven van mijn grootouders is bepaald door continuïteit, contacten, connecties, vriendschappen en

bloedverwantschappen. Anders dan de mythevorming ons doet geloven is het Westen lang niet alleen veroverd door pioniers die niets anders hadden meegenomen dan een bijl en een pistool.

Onder de schoonheden op het bal viel Susan niet bijzonder op, zodat ze uit de danszaal kon ontsnappen zodra ze dat verkoos. Wat ze dus deed zodra de gebroeders Drake waren vertrokken. Vele jaren later, toen ze in haar memoires verslag deed van die avond, hoorde ze het doppleffect van de tijd, net zoals ik nu. Zij keek toen ruim zestig jaar terug en ik nu ruim honderd, maar ik denk dat ik dezelfde toon, of tonen, hoor als zij destijds: de opklimmende tonen van de toekomst die op een meisje van eenentwintig afkomt, en het diepere geluid van het verleden dat achter de vrouw van vierentachtig naar de achtergrond verglijdt.

De salons hadden zich die oudejaarsavond gevuld met een menigte personen die van het ene huis naar het andere trokken en van plaats wisselden, en slechts enkelen van hen bevonden zich in de kamer met het grote raam. Buiten was de avond gevallen. Ik zat dicht bij het grote venster en daarin zag ik als in een spiegel al die personen die zich binnen hadden verzameld; we verschenen daar tegen die donkere achtergrond van een nacht vol spikkels en vlekken van licht, die het beeld evenwel niet verstoorden. De weerspiegeling gaf ons een zekere zachtheid en een mysterieuze schoonheid – een liefelijk tafereel. Eén gezicht op de voorgrond tekende zich helder af tegen de donkere wereld buiten. Ik had mijn tekenblok bij de hand en probeerde het te tekenen – het was het gezicht dat recht in mijn blikveld viel en zou het enige van al die in het raam weerspiegelde gezichten blijken te zijn dat heel mijn eigen leven bij me is gebleven. Al de andere zijn er al jaren geleden uit verdwenen, en de meeste zelfs van de aardbodem.

Wiens gezicht? Dat van Oliver Ward natuurlijk, mijn grootvader. Ze heeft iets in de richting van een kruisridder van hem gemaakt – het

enige wat ontbreekt is een helm en het halsstuk van een maliënkolder. Zijn gezicht is jong, sterk, met een krachtig profiel, en dat is waar-schijnlijk ook hoe ze het voor zich zag.

En waarom zat hij zo dat zijn gezicht recht in haar blikveld lag? Omdat hij op dat moment al meer dan half verliefd op Susan Burling was en nadat hij haar het tekenblok had teruggegeven niet vlot genoeg was om iets te verzinnen waarmee hij zo'n populair meisje aan de praat kon houden, maar ook niet sterk genoeg om zich van haar los te scheuren. Dus bleef hij dicht in de buurt zitten alsof hij diep in gedachten verzonken was over zijn aankomende avontuur in het Westen, en spande zijn kaak bij het vooruitzicht van de moeilijkheden en gevaren, in de stille hoop dat het hem een heldhaftige aanblik gaf.

En waarom tekende zij zijn portret? Niet simpelweg omdat ze het daar voor zich zag, lijkt me. Hij had op zijn minst haar aandacht getrokken.

Dat minimale contact heeft hen samengebracht; het is alsof je twee complete huizen aan elkaar vastplakt met één dot lijm. Binnen een week was hij naar Californië vertrokken en ze zouden elkaar bijna vijf jaar niet zien. Hij ging er klaarblijkelijk heen met het idee 'zich te bewijzen' – dat lag in mijn grootvaders aard – en bleef er een lange tijd omdat hij nog niet voldoende bewijs had verzameld. Duidelijk is wel dat hij haar schreef, en dat zij terugschreef, want ze spreekt in haar memoires van de 'verstandhouding' die geleidelijk tussen hen groeide.

Maar wat haar betreft niet geheel uit vrije wil, en misschien zelfs niet met haar volledige instemming. Ik vind het opmerkelijk dat in de meer dan honderd bewaard gebleven brieven die Susan in die vijf jaar aan Augusta Drake schreef met geen woord van de naam of het bestaan van die hele Oliver Ward wordt gerept, tot ruim een week na zijn terugkomst.

Drie slechte dagen, vol ergernis en verspilde moeite. Ik ben niet goed wijs dat ik die vrouw uit de *Argus* heb aangenomen. Ze kan nog geen sinaasappels in een zakje doen zonder de stomste fouten te maken. Maar wat nog erger is, is dat ze me net zo tegen de haren instreek als ik haar, blijkbaar – ze werd er kennelijk bloedzenuwachtig van om voor zo'n gedrocht als ik te werken.

Alles was van slag sinds zij er was: buiten regende het, er kwam geen zon in de kamer en 's ochtends geen licht, geen warmte in mijn nek, geen plezier of voortgang in het werk. Ik begon me haar nervositeit aan te trekken en werd me steeds scherper bewust van al die kale, lege en afgesloten kamers in dit huis en het griezelfilmdecor van deze uithoek, waar een ten dode opgeschreven invalide zit te rommelen tussen oud papier en murmelt in een microfoon. Ze hield me met een soort afgrijzen in de gaten. Ik kon haar ogen in mijn rug voelen en ik hoorde haar ademen, en als ik me met mijn stoel omkeerde en haar blik opving, schoten haar ogen weg, wanhopig op zoek naar iets waarnaar ze had kunnen zitten kijken. Ik vroeg me onwillekeurig af of haar erbarmelijke tekortkomingen op zowel professioneel als persoonlijk vlak aan haarzelf te wijten waren of alleen een uiting vormden van het moderne onvermogen om wat dan ook goed aan te pakken. Al die tijd dat ik met deze mejuffrouw Morrow probeerde samen te werken, bleef ik me voorstellen wat een genot het zou zijn geweest om iemand als Susan Burling te hebben om foto's en papieren te sorteren en vergeelde en nauwelijks leesbare brieven over te schrijven.

In plaats van aanwijzingen verkeerd te verstaan, teksten fout uit te

typen, dingen kwijt te raken, dingen te laten vallen, elk halfuur naar de wc te gaan en haar spullen alweer bij elkaar te zoeken om weg te gaan voor ze goed en wel was gearriveerd, zou Susan Burling vlot, netjes en grondig te werk zijn gegaan. Ze zou gefascineerd zijn geweest door de tekeningen in plaats van ze te behandelen als het tafelzilver dat in een la moet worden gestopt, de messen bij de lepels en de vorken bij de messen. De kleding van een ander tijdperk zou haar hebben geïntregeerd in plaats van dat ze erom had gelachen. De menselijkheid van die gezichten uit een ver verleden zou haar zijn opgevallen.

Als ze in een van haar brieven schrijft over een familieportret dat ze in het huis van de familie Ward in Guilford heeft gezien, roept mijn grootmoeder uit dat het bewuste familielid 'zo'n lief achttiende-eeuws gezicht!' heeft. Portretten van haarzelf zouden vandaag de dag net zo'n reactie moeten oproepen. Maar wat zegt mejuffrouw Morrow als ze zich voorover buigt in haar minirok die mijn ooghoek vult met ongeveer een meter vet dijbeen, op haar hoofd een bos haar zoals die al jaren uit de mode is, een kleurloze lippenstift op haar lijkleke lippen en oogleden zo groen als zonneschermen – wat zegt zij als ze dat masker over een rij foto's buigt die in de loop van vele jaren van mijn grootmoeder zijn gemaakt en die allemaal getuigen van haar fijne profiel en onaantastbare elegantie? Ze zegt: 'Jee! Heel haar leven hetzelfde kapsel!'

Jawel, mejuffrouw Morrow. Hetzelfde oude kapsel: klassieke knot en pony. Waarom iets veranderen als het goed was? Susan zag niet graag wat ze 'te veel voorhoofd' noemde. Ze had twee favoriete kapsels: het kapsel dat ze het best bij haar gezicht vond passen en een golvende lok opzij zoals Augusta het droeg. Ik kan me er zelfs geen voorstelling van maken wat ze zou hebben gezegd van de steile schedel van deze dame, met die berg haar erop gestapeld als het nest van een hamsterrat hoog op een rotsbank.

Dus vaarwel, mejuffrouw Morrow, en hartelijk bedankt voor uw hulp, waar ik vast wel overheen zal komen. Morgen moet ik een goed begin zien te maken met Ada's dochter Shelly, want als het met haar misgaat kan ik haar moeilijk wegsturen. Ik zit aan haar vast tot ze haar

problemen oplost met die man van haar, die niet ongewenst wenst te zijn. Ik had liever gezien dat ze haar haar niet zo los langs haar rug omlaag had hangen zoals momenteel de mode is, maar aangezien ik hier geen machines heb staan waarin het vast kan komen te zitten, kan ik moeilijk van haar verlangen dat ze het opsteekt. Bovendien moet ze wel iets van Ada in zich hebben, dus misschien valt ze mee.

Het was een vreemd soort sollicitatiegesprek dat we gistermiddag hadden. Ik was net een frisse neus gaan halen in de tuin, sinds de regen de eerste keer dat ik naar buiten kon. De appelbomen staan in bloei en even dacht ik dat ik het verkeer kon horen op de snelweg die ons stadje doormidden heeft gesneden en bedorven, maar toen ik nog eens goed luisterde bleek het te gaan om het gezoem van duizenden bijen, tot over hun knietjes beladen met pollen.

Ik was op mijn krukken mijn acht baantjes aan het trekken op het pad bij de dennenbomen die de tuin afschermen. Het is daar vlak en ik heb het pad laten betegelen, maar acht baantjes is zwaar. Vier is mij al genoeg, zes red ik nog net en de laatste twee heb ik het zweet in mijn handen staan. Elke zwaai en afzet doet pijn van mijn hielen tot mijn schouders. Als ik uiteindelijk weer in de stoel kruip is het alsof al het bloed in mijn lichaam, tweehonderd graden heet, naar mijn ellendige stomp is gestroomd. Het kost me een halfuur om ervan bij te komen, maar ik heb nu eenmaal besloten dat het goed voor me is.

Vandaar dat ik er niet rouwig om was dat ik midden in mijn vijfde baantje achter in de tuin een jonge vrouw door het hek zag komen waar het pad van het huis van de familie Hawkes op uitkomt. Ik wist wie ze was en ik zocht mijn stoel op en keek toe terwijl ze naderde.

Ze is niet direct groot, zoals Ada, eerder gemiddeld, met een middelmatig goed figuur en zo'n vrouwelijk loopje waarbij ze met haar handen de lucht naar achteren duwt. Het haar tot op haar rug en die gewoonte om het met een ruk van haar hoofd achterover te schudden. Of het nou mannen of vrouwen zijn die het doen, dat gebaar ergerde me al toen ik in een buurt woonde waar je veel langharigen zag. Als lang haar je zo in de weg zit, waarom knip je het dan niet af,

of steek je het op in een klassieke knot met pony? Maar toen ze net voor de eerste rij appelbomen haar pas inhield en een ogenblik met haar gezicht schuin omhoog bleef staan, kreeg ze er van mij een punt bij. Ik had toen ik naar buiten kwam op precies diezelfde plek mijn stoel stilgezet omdat net daar de kruidige geur van de blauweregen die rond het huis hangt wordt doorkruist door de frisheid van de appelbloesem, zodat er een mengeling ontstaat om high van te worden. Als het gaat om mensen die zulke dingen opmerken en degenen die eraan voorbijgaan, heb ik liever die eersten.

Toen ze tot op een meter of dertig was genaderd, kon ik zien dat ze Eds vierkante gezicht heeft met Ada's grijze ogen. Niet knap, niet lelijk. Een middelmatig soort meisje, zo'n type dat, netjes verpakt in wit nylon en met witte verpleegstersschoenen, je bestelling opneemt in een drukke lunchroom in Des Moines. Waarom Des Moines? Dat weet ik niet. Zo doet ze gewoon aan. Niet uit de buurt van San Francisco in elk geval. Niet zo wereldwijd, afgezien van dat haar.

Haar stem verraste me wel trouwens: bas-bariton. 'Hallo. Ik ben Shelly Rasmussen.'

'Weet ik. Je moeder zei al dat je thuis was.'

Ik kon zien dat ze zich afvroeg wat haar moeder me nog meer had verteld. Ik zag ook dat ze mijn gorgonenblik niet graag vasthield en ik draaide de stoel terloops een fractie om haar te ontzien, zodat we langs elkaar heen konden praten in plaats van oog in oog.

'Ze zei dat u misschien wat hulp kon gebruiken, dat het niet goed werkte met het meisje dat u had.'

'Het werkte niet en zij werkte niet. Kun je typen?'

'Niet erg snel, maar wel vrij precies.'

'Ooit bandopnames uitgetypt?'

'Nee, maar dat leer ik wel, lijkt me.'

'Ben je discreet?'

'Wat?'

'Ben je discreet?'

Een lachje, onscherp in mijn ooghoek. 'Ik denk het wel.'

‘Want dat ben ik niet,’ zei ik. ‘Ik hou mezelf voor dat ik een boek over mijn grootmoeder schrijf, en dat is ook zo, maar ik zit daarboven soms maar wat in die microfoon te kletsen en dat gaat dan allemaal mee met die biografie van mijn grootmoeder. Ik zeg voortdurend dingen waarmee ik mijn familieleden op de kast zou jagen. En ik zou soms zelfs dingen kunnen zeggen die de jouwe op de kast jagen. Plus van alles waar ik van zou blozen als ik het terugspeelde.’

‘Klinkt interessant,’ zei ze en lachte, echt een bulderlach, *hoh hoh hoh*. Als ik het door een muur had gehoord, had ik gezworen dat ik een man hoorde lachen.

‘Interessant is het nou precies niet,’ zei ik. ‘Met “discreet” bedoel ik discreet als een machine, iets met vingers dat niet nadenkt.’

Hetzelfde glimlachje, terwijl ze haar haar over haar schouder naar achteren harkte. ‘Een goeie typiste moet kunnen typen zonder te lezen,’ zei ze. ‘Ik ben geen goeie typiste maar ik roddel ook niet.’

‘Mooi.’ Ik was niet erg blij met haar, eerlijk gezegd – en ik kan maar beter zorgen dat ze *déze* tape niet uit hoeft te typen. Dat lachje was uitgekookter dan ik van haar had verwacht. Maar hoe vond ik zo gauw iemand anders? Ik zei: ‘Heb je het geheugen van een archivaris? Wat ik vooral nodig heb is iemand die de inhoud van die mappen kent en dingen voor me opzoekt als ik ze nodig heb. Dat is voor mij een beetje lastig met die stoel.’

‘Is het veel?’

‘Nogal wat.’

‘Het zal even duren voordat ik weet wat het allemaal is.’

‘Natuurlijk. Je komt er wel achter als je de spullen sorteert.’

Ik keek achter haar langs de heuvel omlaag, over de appelbomen en door de kruinen van de dennenbomen naar de steenberg van de mijn en het dal daarachter, maar ik kon zien dat ze me zijdelings opnam. Ik vond het best, ze zou er toch aan moeten wennen me te zien. Uiteindelijk zei ze: ‘Zag ik u net niet op en neer lopen?’

‘Dat zou best kunnen, ik was ook op en neer aan het lopen.’

‘Het gaat me niet aan, maar is dat wel verstandig?’

‘Hoe bedoel je?’

‘Moet er niet iemand bij zijn?’

‘Ik heb meestal wel iemand bij me,’ zei ik. ‘Ik doe nu en dan graag iets alleen.’

Ze hoorde dat ik een andere toon had aangeslagen, want ze veranderde zelf ook van toon. Alsof ik haar had aangevallen en ze zich moest verdedigen zei ze: ‘Mijn moeder vindt dat u te veel zelf probeert te doen.’

Ik zei: ‘Als ik je moeder niet had was ik zo hulpeloos als een baby van een paar maanden. Maar zelfs een baby probeert een stukje zelf te kruipen.’

‘Sorry,’ zei ze. ‘Ze bedoelde het niet als kritiek. Ze vindt u te gek. Ze bewondert u meer dan wie ook.’

‘Zeg haar maar dat dat wederzijds is,’ zei ik langs haar heen. Maar ik was verrast. Die oude Ada, onze ouwe getrouwe gezinshulp, zo sterk als een paard. Kwam ze, behalve vanwege het loon of de vererfde loyaliteit, ook uit vriendschap naar mijn huis? Dan was die moeite die ik uit verlegenheid deed om een ware man van steen te spelen terwijl zij hijgend en mompelend haar diensten verrichtte lang niet allemaal nodig geweest, bedacht ik. Dan was ik meer dan alleen haar lastige pop, haar groteske patiënt. Ik moest eraan denken hoe ze naar de kast schommelde om de fles te halen als ik in bed was gelegd. Vriendschap dus.

‘Mam is een goeie,’ zei Shelly. ‘Die zou geen kwaad woord over u zeggen.’

‘Dat weet ik, ze is geweldig.’

‘Maar ze zou een hoop kopzorgen hebben als ze wist dat u in uw eentje rondliep.’

‘Dan heb je hier een kans om je discretie te oefenen.’

Hoh hoh hoh, de kerstman uit het warenhuis. ‘Wil dat zeggen dat ik ben aangenomen?’

Ze heeft iets vrijpostigs; ze is niet van plan zich neer te leggen bij een ondergeschikte positie, lijkt me. Ze heeft geen eerbied voor mijn leeftijd, mijn ervaring, mijn eventuele aanzien, mijn bijna-hulpeloosheid. Als ik twaalf jonge vrouwen op sollicitatiegesprek had

gehad, had ik haar dit baantje waarschijnlijk niet gegeven, dan had ik iemand gezocht die zich gemakkelijker onzichtbaar maakt. Maar ik had geen keuze, dus ik zei: 'Ik denk het wel, als je dat wilt.'

'Wanneer wilt u dat ik kom? In de ochtend?'

'Niet in de ochtend, niet meteen in elk geval. Dan praat ik het liefst in de microfoon en dat gaat niet als er iemand bij is. Wat dacht je van 's middags?'

'Prima. Ik heb verder niets te doen.'

'Zeg van twee tot vijf?'

'Prima.'

Ik zat onbeweeglijk in mijn stoel. Ik was halverwege mijn vijfde baantje gestopt, dus ik had nog niet dat opgeblazen gebonk in mijn stomp en niet te veel pijn in mijn schouders. Maar waaraan nooit valt te ontsnappen – en zeker niet als ik net mijn oefeningen heb gedaan – is dat gekmakende, schrijnende, verloren gevoel dat mijn been er nog zit. Ik hoef mijn stomp maar even te bewegen en het hele been komt terug, dan voel ik de tenen en doet mijn enkel pijn. Dus wilde ik dat Shelly Rasmussen weg zou gaan. Ik wilde terug naar het huis, met mijn dubbele bourbon voor het eten naar het tv-nieuws kijken en die doorgesneden zenuwen weer in slaap sussen.

Ze bleef daar staan en maakte geen aanstalten om te vertrekken. Ik kon het silhouet van haar gezicht zien, maar niet de uitdrukking. 'We hebben het nog niet over je salaris gehad,' zei ik. 'Wat denk je van twee vijftig per uur?'

'Is dat niet te veel?'

'Niet als je er iets van kan. Maar ik leef van mijn lijfrente, meer kan ik niet betalen.'

'Het is prima. Ik zal proberen het te verdienen.'

Ik ging krampachtig verzitten om de stomp rust te gunnen, ik legde er onopvallend een hand op en wreef erover en wenste dat het gekke mens zou gaan. Mijn blaas begon ook op te spelen en hoewel ik gewapend was met mijn hulpje van oom agent en het normaal gesproken zou laten lopen met het heimelijke genoegen van een bedplasser,

kon ik me toch niet voorstellen dat ik hier in een slangetje ging zitten pissen terwijl er nog geen twee meter bij me vandaan een dame stond. Toen moest ik denken aan de arme geschrokken mejuffrouw Morrow, die geheel onwetend in dit rareitenkabinet was beland, en vroeg ik me af of dit meisje misschien vanuit een soort gefascineerd afgrijzen bleef hangen. Als dat zo was, kon ik er maar beter direct achter komen. Dus zei ik tegen de appelbomen en de kruinen van de verre dennen: ‘Vind je het vervelend als ik je niet aankijk als ik tegen je praat?’

‘Nee, waarom?’

‘Vind je het vervelend als ik je wel aankijk?’

‘Nee.’

Dus draaide ik mijn stoel recht naar haar toe en ze had gelogen, ze vond het wel degelijk lastig, al dwong ze zichzelf me recht aan te kijken en net te doen alsof het niet zo was.

‘Want ik kan er niets aan doen,’ zei ik. ‘Als ik niet langs je heen kijk, versteen je.’

‘Dat wil ik nog weleens zien.’

‘Meestal al na een minuutje.’ Ik draaide de stoel weer weg, net genoeg om de druk van de ketel te halen. ‘Maar misschien word je er wel immuun voor.’

Dat is maar te hopen. Ik wil niet dat ze me versteend of gefascineerd aanhoort, maar behulpzaam en zo mogelijk geïnteresseerd. Want nadat ze eindelijk was vertrokken en ik op weg ging naar het huis, realiseerde ik me dat ik best graag met iemand wil praten over mijn grootouders, hun verleden, hun rol in de wording van het Westen en de ambivalente doelen die ze nastreefden. Van alle mensen met wie ik over hen zou kunnen praten, zou ik dat waarschijnlijk het liefste doen met Rodman, omdat deze hele geschiedenis hem na mij nog het meest aangaat. Maar deze Shelly Rasmussen, met haar kerstmannenlach en de stem van een stuurman op een vrachtschoener, zij is er in zekere zin ook bij betrokken. Ik vind het best een prettige gedachte dat een vierde-generatie-Trevithick me wijs komt helpen raken uit de levens van de Wards van de eerste generatie.

Van de brieven die mijn grootouders elkaar hebben geschreven is er niet één bewaard gebleven en in haar vroege brieven aan Augusta noemt Susan de naam Oliver Ward niet, zoals ik al zei. Om te kunnen begrijpen hoe een toevallige kennismaking in vijf jaar afwezigheid gerijpt kan zijn tot een stilzwijgende verloving heb ik alleen de memoires die mijn grootmoeder op gevorderde leeftijd schreef, en ik geloof ze niet.

Zij zegt dat ze niet zo'n meisje wilde zijn dat wegwijnde tijdens de lange wachttijd waarin hun jonge mannen in het Westen hun fortuin en avontuur najoegen. Ze zegt dat ze hem wilde laten merken dat ze een goed gevuld eigen leven had. Dus terwijl hij zwetend in de bergen van Kern County bezig was met de metingen voor de Tehachapi Loop van de Southern Pacific Railroad, en later toen hij levend werd gekookt in de Sutro Tunnel, kreeg hij van haar voortdurend van die brieven waarin ze schreef over de opdrachten die ze binnenhaalde, het vleiende commentaar dat ze op haar tekeningen kreeg, de beroemde en interessante mensen die ze ontmoette, de jongemannen in het milieu waarin zij en Augusta hun kunstzinnig leven leidden. Haar brieven moesten hem laten weten hoe goed ze het zonder hem kon stellen.

Als Oliver de hand wist te leggen op tijdschriften waarin zij publiceerde, hebben haar tekeningen hem misschien gerustgesteld dat ze nog altijd dat kittige quakermeisje was voor wie hij bij de familie Beach was gevallen. Wat hij dan vooral had gezien waren meisjes in een *robe à la française* die over een balustrade hingen om te zien wie er aan-

belt, of jongemannen in roeiboten die opstaan om de wilgentakken op te lichten voor ze de hoedjes van hun meisjes raken, of kinderen die bij het vallen van de avond de hekken sluiten voor hun lammetjes, of melancholiek lezende jongedames op schemerige zolderkamers. Maar in haar brieven gaf ze hem te verstaan dat er toen al meer glamour in haar leven was dan Oliver Ward ooit zou kunnen bieden.

John La Farge had een middag doorgebracht in Augusta's atelier in 15th Street en delen voorgelezen uit een gedicht getiteld *De Rubaiyat van Omar Khayyám*. Thomas Moran, die ze was tegengekomen op het kantoor van *Scribner's Monthly*, had haar gecompimenteerd met haar tekeningen en gezegd dat hij wilde dat hij net zoals zij direct op het graveerblok kon tekenen, zodat hij minder overgeleverd zou zijn aan de genade van graveurs. De club van *Scribner's* was net uit Milton vertrokken na een weekend vol picknicks, boottochtjes en ciderfeestjes; de Schotse romancier George MacDonald had voorgelezen uit zijn laatste boek, George Washington Cable had zich daarna laten overhalen een van zijn net voltooid Creoolse verhalen voor te lezen en de actrice Ella Clymer had hen op de middernachtelijke waranda allemaal betoverd met een lied, 'I Love to See Her Slipping Down a Stair'. Thomas Hudson, de jonge hoofdredacteur van *Scribner's*, had zich krap een halfuur uit het gezelschap teruggetrokken en was teruggekomen met een schitterend sonnet. En de club van *Scribner* was nog maar net terug naar New York of een redacteur uit Boston was met John Greenleaf Whittier langsgesproken om te praten over een luxe-editie van zijn gedicht *Snowbound*. Ze was net de eetkamer aan het schrobben toen ze kwamen, dus ze had hen in de salon laten plaatsnemen en door de open deur met ze gepraat terwijl ze de vloer afdweilde.

Ze schreef zulke dingen als een vorm van zelfspot, maar het kon Oliver Ward, gezeten op een vat buskruit in een simpele mijnwerkerskeet, niet ontgaan wat voor Grote Naam bij haar was komen aankloppen. Die hing ze voor hem op als een lampion.

Snowbound ging uiteindelijk niet door, maar het duurde niet lang of ze was aan het werk aan veertig tekeningen en een dozijn vignetten

voor *The Hanging of the Crane* van Longfellow, waarvan ze anderhalf jaar nadat ze daaraan was begonnen meldde hoe goed die het deed in de kerstverkoop, en weer even later schreef ze dat ze van Osgood and Company een mysterieuze uitnodiging had gekregen om naar Boston te komen en daar was verrast met een etentje waarbij de hele literaire *upper ten* van New England aanwezig was. De heer Whittier was er, nog altijd gniffelend over die dweilepisode. De heer Lowell vleide haar, zoveel aandacht hij aan haar besteedde. De heer Holmes was erg geestig. De heer Longfellow hield haar hand o zo lang vast en zei dat hij versteld stond dat zo'n talentvolle dame ook zo jong en charmant kon zijn. Hij liet haar beloven dat ze *The Skeleton in Armor* zou illustreren – precies de reden waarom de uitgever haar naar Boston had laten komen. De heer Howells, de nieuwe hoofdredacteur van de *Atlantic*, prees haar realisme. De heer Bret Harte, de gevierde auteur uit Californië, had uitgebreid geantwoord op haar belangstellende vragen over de Sierra Nevada.

Ze was maar net vierentwintig en ze geeft toe dat ze 'onbarmhartig' opschepte. Maar die jongeman in het Westen gaf geen krimp. Hij feliciteerde haar met haar succes, hij gaf geen enkel blijk van jaloezie op de jonge mannen die hij om hun geluk moet hebben benijd, hij accepteerde haar ambigue relatie met Augusta en haar al bijna even ambigue relatie met Thomas Hudson, die met de twee inmiddels een intiem drietal vormde.

Grootmoeder laat doorschemeren dat hij haar voor zich won met zijn onbevangen vertrouwen, zodat er tussen hen geleidelijk een verstandhouding groeide. Ik heb mijn twijfels bij die verstandhouding en ik heb mijn twijfels bij grootvaders vertrouwen. Wat had hij waar hij op kon vertrouwen? Hij zat drie jaar vast in die door rechtszaken geteisterde tunnel en moet hebben geweten dat als die ooit werd voltooid, hij nog altijd slechts als beginnend ingenieur zonder titel zou terugkeren in het schrale zonlicht dat die dorre bergen bescheen, en dat hij met meer dan alleen die ervaring moest terugkomen als hij bij Susan Burling een kans wilde maken.

Ik denk niet dat ze afstand hield uit angst om zich in een verbintenis te storten met iemand die haar uiteindelijk als een bloesem aan de tak zou laten hangen. Ik denk dat er vanuit haar gezien niet zo'n sterke binding was. Hij bleef schrijven en zij had het hart niet om hem de rug toe te keren. En ze kon hem in reserve houden als een kaart die ze dicht op tafel liet liggen omdat ze de mooie hartenkaart in haar hand niet wilde opbreken.

In dat stadium zie ik haar niet uitkijken naar een echtgenoot. Ze had niet echt behoefte aan een vijfde kaart, net zomin als ze haar kaart op tafel wilde bekijken. Ze had haar carrière, ze had Augusta en hun echtverbond van ware zielsverwanten en ze had Thomas, die ze bewonderde en idealiseerde. Ze hoopte waarschijnlijk dat ze voor altijd als trio verder konden gaan. Ze was weliswaar geen bohémien, maar ze wilde best onconventioneel zijn als de conventies zonder verlies van fatsoen doorbroken konden worden; bovendien was ze niet alleen Augusta en Thomas, maar vooral haar kunst onvoorwaardelijk toegewijd. Voor haar carrière had ze zelfs een ongetrouwd bestaan geaccepteerd als de kaarten zo waren gevallen. En als de kaarten verkeerd vielen, als Augusta zou trouwen of weggaan, als de kunst haar in de steek zou laten en haar carrière tegenviel en ze bevangen werd door de angst die meisjes boven de vierentwintig in die tijd bleke wangen en slappe knieën bezorgde, waarom zou ze dan niet eerder naar Thomas Hudson kijken dan naar een niet-literaire, niet artistieke, niet al te succesvolle ingenieur, niet meer dan een correspondentievriend aan de andere kant van het continent?

Ik denk dat ze dat deed.

Als een relatief arm meisje dat zelf vooruit probeerde te komen – 'opwaartse mobiliteit' zou Rodman het noemen – hechtte ze meer waarde aan culturele dinstinctie dan de meesten die ermee waren opgevoed, en kende ze kunst en literatuur een hogere waarde toe dan die tere nevenproducten van ons leven ooit kunnen opbrengen. Ze had het vuur van de bekeerling of novice. En Thomas Hudson, net zo arm geboren als zij en net zo opwaarts mobiel, was de verpersoon-

lijking van de culturele dinstinctie, de vleesgeworden fijngevoeligheid.

Nog geen dertig was hij, en toen al een naam en een invloed. Hij was een literaire magiër en een sociale magneet. Hij strooide met gedichten zoals de appelbomen bij Susan thuis hun bloesems rondstrooiden in de lentebries. Hij schreef een maandelijkse rubriek in *Scribner's Monthly*, 'The Old Cupboard', die door de literaire kringen werd tegemoetgezien en besproken. Hij was in naam de assistent van de hoofdredacteur van *Scribner's*, dr. Holland, maar deed in feite al diens werk, nam de meeste van diens beslissingen en haalde al die inspirerende medewerkers in huis om wie Holland werd geprezen.

Susan was zijn ontdekking, en hij de hare. De meeste van haar vrienden en vriendinnen leerde ze kennen via Augusta, maar Augusta ontmoette Thomas via haar. Binnen een paar weken waren ze een onafscheidelijk trio. In die Edith Wharton-versie van New York trokken ze veilig, vrolijk en platonisch langs de musea, theaters en concerten. Ik heb geen idee of redacteurs van tijdschriften in die tijd konden beschikken over onkostenrekeningen, maar Thomas gedroeg zich alsof dat wel zo was. Ik heb ook geen idee of hij Susan het hof maakte of Augusta, of beiden, of geen van beiden. Ik betwijfel of ze het zelf wisten. Als je deftig genoeg bent kun je je een dergelijke vaagheid veroorloven.

Het kost me moeite om Thomas Hudson recht te doen, want hij is me mijn hele jeugd als voorbeeld gesteld en hij was een onbereikbaar ideaal. Maar voormalige collega's, Amerikaanse literatuurprofessoren die zulke dingen bestuderen, heb ik horen zeggen dat hij de beste redacteur was die het land ooit heeft gekend. Ik heb pas nog een map van de *Century* doorgekeken, het tijdschrift waarvan hij hoofdredacteur werd nadat *Scribner's* was gestopt, en daar vond ik alleen al in het nummer van februari 1885, naast het verhaal van Susan Burling waarvoor ik het had opgeslagen, de laatste aflevering van een boek van Mark Twain getiteld *The Adventures of Huckleberry Finn*, de hoofdstukken 9 en 10 van een roman van William Dean Howells getiteld *The Rise of Silas Lapham* en de eerste aflevering van een roman door

Henry James getiteld *The Bostonians*. Het zou me niet verbazen als hij gedurende de vier decennia dat hij er de scepter zwaaide twee derde van de beste literatuur van zijn tijd heeft gevonden en gepubliceerd. Hij was bijna zo goed als grootmoeder hem vond – een man met smaak, intelligent en integer. Hij maakte deel uit van de groep New Yorkse liberalen die op diverse tijdstippen de zwijnenstal van burgemeester Grant uitmestten en de corruptie van de lokale Democratische Partij aan de kaak stelden. Hij was een man zoals elk tijdperk die zou kunnen gebruiken. Thomas, waart ge dit uur nog maar in leven. Dus ik moet mijn neiging intomen om neerbuigend of ironisch over hem te spreken, enkel omdat grootmoeder zijn volmaaktheid gebruikte als een stok om mij mee te slaan.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw was hij zachtaardig, attent, onderhoudend, met een ziel die gloeide in een frêle, bijna androgyn lichaam. Hij was uit de oorlog gekomen met verwondingen die zijn gezondheid bleven bedreigen, maar wist toch werk te verzetten voor drie. Zijn handen waren fijn en bleek en zijn glimlach liefelijk. Hij hield van goede gesprekken en droeg even vanzelfsprekend een verheven idealisme uit als zeewater een gat op het strand vult. In een van haar brieven schreef Susan hem dat hij een ‘echt vrouwelijk talent’ had ‘om heerlijke lieve dingen te zeggen, met daarin ook altijd een toefje venijn’. Ze spreekt hem in veel van haar brieven speels aan met ‘neef Thomas’. Hij heeft haar in de loop der jaren een aantal cadeautjes gegeven – een Japanse theepot, een miniatuur-madonna, een paar dichtbundels – die ze koesterde, terwijl andere dingen, grootvaders brieven bijvoorbeeld, verloren zijn gegaan. De dichtbundels en de madonna staan hier beneden nu nog in de bibliotheek, opgepot als grootmoeders rozenblaadjes.

Het kan nauwelijks anders of grootmoeder heeft Thomas, haar mentor en redacteur, haar beste mannelijke vriend, haar ideaal van de voorname literator, in het vizier gehad als potentiële echtgenoot. Daarvan klinkt vanzelfsprekend geen spoor door in de betamelijke speelsheid van haar brieven aan hem. Wat er nog het dichtst bij in de

buurt komt is een passage over Vriendschap, grofweg op het niveau van Cicero: 'Als je niet bij je vrienden bent, denk je dan nog aan hun woorden of aan de aangrijpende blikken waarin ze plotseling hun ziel blootleggen? Er is iets aangrijpends aan een gevoelig menselijk gelaat. Wat moet die man een bruuft zijn geweest die zei dat het fijnste instrument om te bespelen een gevoelige, ontvankelijke vrouw was! Ik geloof nooit dat hij die intense muziek zou kunnen maken en er naderhand over durven opsnijden.'

Ik zou weleens willen weten wat zij daar zelf mee dacht te zeggen. Het was vast geen subtiele beschuldiging aan Thomas' adres dat hij haar hart bespeelde, maar het kan best een subtiele hint aan hem zijn geweest dat er bij haar een snaar trilde. Was ze misschien een beetje bang dat haar eigen gezicht in zijn nabijheid zo'n aangrijpende blik had vertoond waarmee ze plotseling haar ziel had blootgelegd?

Hoe meer ik grootmoeder op die leeftijd bestudeer, hoe ingewikkelder dat quakermeisje begint te lijken. Ze houdt hartstochtelijk van Augusta, een liefde die dan al een jaar of vier, vijf duurt. Ze bewondert, idealiseert, is misschien verliefd op Thomas Hudson. Diverse jongemannen dingen naar haar hand, onder wie Augusta's twee broers, die haar mogelijk een maatschappelijke positie kunnen bieden (die althans Dickie al lijkt te bezitten) waar ze niet geheel onverschillig tegenover staat. Ze is haar kunst toegewijd en werkt er hard aan. Tegelijkertijd werkt ze, als we aanvaarden wat ze er in haar memoires over zegt, toe naar een verstandhouding met Oliver Ward, een twee jaar jongere ingenieur die ze één avond heeft meegemaakt en wiens bestaan ze tegenover haar andere intimi verzwegen.

Toen groeide in de zomer van 1873 het besef dat de onzekere naald van Thomas' affectie begon af te wijken in de richting van Augusta, niet die van haar. Dat is een gok van mij, maar geen wilde. Ze keerde abrupt terug naar Milton in plaats van permanent naar New York te verhuizen, zoals ze had gepland. De stroom brieven neemt zienderogen af. Het is gedaan met de zes kantjes lange ontboezemingen, wat overblijft zijn beknopte krabbels, ontwijkend van toon. Degene die

bleef aandringen was overduidelijk Augusta. Susan verdedigde zich telkens met het werk dat Longfellows Vikingen haar bezorgden. Ze zei dat New York haar te druk was. Op de vermaning dat ze zichzelf niet op het platteland moest begraven, antwoordde ze dat ze het wel gewettigd zou vinden haar ouders en familie aan haar carrière op te offeren als ze zo geniaal was als Augusta. Maar haar talent was bescheiden en onbetekenend, en als ze er in het huis van haar ouders niets mee kon beginnen, die immers alles voor haar hadden gedaan, was het de moeite niet waard.

Zo'n bedroefd soort plichtsbef en zelfverachting. Ik neem aan dat ze gekwetst was, het arme ding, want ze voelde dat ze in de slechtste traditie van de smartlap zowel haar geliefde als haar vriendin had verloren. Ze ontbeerde de genoegdoening dat ze een van beiden van bedrog kon beschuldigen en ze had het zich niet vergeven als ze zelfs maar had gedroomd van concurreren met Augusta. Ze pasten perfect bij elkaar, het ideale stel, ze zou de eerste zijn geweest om het te zeggen. Maar zij viel wel buiten de boot. In een boze bui heeft ze zich misschien afgevraagd of hij Augusta had gekozen omdat ze rijk en van goede komaf was en zijn carrière een maatschappelijke basis kon geven. En ze zal gehuild hebben over het verloren plezier en het opgeven van trouwe vrienden. In haar brieven schrijft ze over slape-loosheid en aangezichtspijn.

Op de een of andere manier heeft ze onenigheid veroorzaakt. Ik heb geen idee waar die over ging, want net de brieven uit die tijd zijn kwijt, misschien in woede verscheurd, of in de spijt van een verzoening. Augusta zou haar in Milton bezoeken en Susan zal zich hebben verheugd op een hartstochtelijke hereniging. Maar ze moet ook iets hebben geschreven waarmee ze Augusta, die toch al prikkelbaar was vanwege Susans afvalligheid, op haar tenen heeft getrapt. Zij schreef op het laatste moment kortaf dat ze met haar ouders naar Albany moest en niet kon komen, en ze ondertekende het briefje met: 'Je trouwe vriendin'.

Een brief van Susan vertelt me alles wat ik erover weet.

Fishkill Landing
Dinsdagavond

Mijn lieve lieve meisje,

Je briefje kwam vanmiddag, net nadat Bessie en ik je kamer hadden klaargemaakt en je bed hadden opgemaakt – óns bed, waar ik vanavond had gedacht te zullen liggen met de arm van mijn lieve meisje onder mijn hoofd. Het gaf me een vreemd wee en rillerig gevoel dat ik in mijn leven maar één of twee keer heb gehad, en toen bedacht ik dat ik naar je toe moest, niet om ‘het uit te praten’ – ik geef niet om praten, ik wil alleen maar dat je van me houdt.

Dus ging ik na het eten gauw van tafel en verkleedde me en trok mijn kraagje van voren omlaag om mijn meisje te behagen [Wat zeg je daar, grootmoeder?] en haastte me de tuin in om wat rozen te plukken – jouw junirozen, die laat zijn uitgekomen, alleen voor jou (we hebben ze opgespaard en de knoppen gesmeekt nog een paar dagen te wachten op je komst), en toen ben ik op weg gegaan naar de avondboot. Ik hoopte dat ik je kon verleiden om aan land te komen, of anders met je mee kon gaan tot West Point. En o! wat een misselijk, verloren gevoel toen ik de lichten van de *Mary Powell* al op de rivier zag, en met elke seconde verder weg! Ik was buiten zinnen. Ik stond op de steiger en hilde, en toen ben ik gaan lopen en ik heb mezelf pas nu, twee uur later, genoeg in bedwang om hier ineengedoken op de bank te zitten om je te schrijven en je te vragen me te vergeven.

Hoe graag zou ik niet mijn armen om mijn liefste meisje van alle meisjes in de wereld slaan en haar zeggen dat, of ik nu naar New York verhuis of thuis blijf en of zij tekent met ‘Je trouwe vriendin’ of ‘Je allereigenste meisje’, ik van

haar hou zoals vrouwen van hun echtgenoot houden, als vriendinnen die elkaar voor het leven hebben genomen. Jij gelooft dat de liefde getijden kent. En ja, er wás deze zomer ook een sterk laagtij. Ik kan niet alles verklaren waardoor het is gekomen – verschillende dingen kwamen bij elkaar – maar het leert me des te meer hoeveel jij voor me betekent. Kleine stroompjes hebben geen getijden, weet je nog?

Maar noem me alsjeblieft nooit meer mijn trouwe vriendin. Een ruzie of een scheldpartij kan ik wel verdragen, maar ‘je trouwe vriendin’! En je dan mis te lopen terwijl ik de boot zie wegvaren! Ik had moeten rennen, donkere steeg of geen donkere steeg, en de volgende keer doe ik dat ook. En wat die verkoeling betreft, ik ben ook zo’n ezel. Als ik niet van je hield, denk je dat ik me dan ergens druk om zou maken of zulke idiote ideeën en paniekaanvallen zou hebben en me aanstellen als een dwaas, en helemaal zou instorten op die steiger hier? Maar ik voel me nu alsof de storm voorbij is getrokken. Ik ga aan je rokken hangen, jongedame, hoe geniaal je ook bent. Je bent nog niet af van de liefde van je trouwe

Sue

Als ik die brief lees, of sommige andere brieven van grootmoeder, voel ik me een gluurder. En ik weet niet of ik moet lachen of pijnlijk geschokt moet zijn als ik me voorstel hoe ze zich daar hijgend en buiten zinnen de haren uit het hoofd trekt op de steiger van Fishkill Landing, met haar kraagje omlaag getrokken om haar meisje te behagen en een roos die verlept aan haar vertwijfelde boezem. Als ik ernaar zou moeten raden, zou ik gissen dat Thomas noch mijn grootvader ooit zo’n beroering in haar gemoed teweeg hebben gebracht.

Maar die episode was een keerpunt en dat zegt veel over de kracht

van mijn grootmoeders karakter die ik zo bewonder. Blijkbaar heeft ze vanaf dat moment elke exclusieve aanspraak op hetzij Augusta of Thomas laten varen. Het tij van de liefde, zoals deze romantische meisjes het noemden, is nooit meer met dezelfde kracht komen opzetten. Na haar zomer van onrust gaf ze een van de mogelijkheden op en toen Augusta en Thomas haar een maand later van hun verloving vertelden, aanvaardde ze het gelaten. Ik heb hier het briefje dat ze Thomas schreef:

Weet u, Mijnheer, ik meen dat zij voordat u kwam bijna zo van me hield als meisjes van hun geliefde houden – ik weet dat ik in elk geval zo van haar hield. Vindt u het niet vreemd dat ik uw aanblik kan verdragen? Ik ken geen andere man die me met het idee zou kunnen verzoenen dat het goed is. U moet geboren zijn om haar toekomst compleet te maken, en zij is geboren om uw talent te laten stralen. Is het niet wonderschoon hoe het onder haar aanraking is opgebloeid? Het bestond al, maar net zoals ongevormde kristallen...

Prima, grootmoeder. Grootmoedig gesproken. Misschien had je je emoties en de waardigheid waarmee je je verlies erkende uit boeken, maar ze werkten, en ze zijn gebleven. Vanaf dat moment was je een liefhebbende zuster voor Thomas en de liefste vriendin, zonder dubbele bodems, van Augusta. Je hebt je tegenover hen of wie dan ook nooit verongelijkt of teleurgesteld betoond. Ik vermoed dat je jezelf zo goed in de hand wist te houden omdat je dankzij een gelukkig toeval net op dat moment die blinde kaart op tafel kon omdraaien. De grote straat vanaf het aas waar je op had zitten wachten lukte niet, maar die negen die je te elfder ure in de hand kreeg maakte wél een straat vanaf de heer vol.

Nog geen twee dagen nadat Susan had gehoord van de verloving tussen Augusta en Thomas schreef Oliver Ward vanuit het Westen dat hij thuiskwam.

Hij kwam aan in de stromende regen. Zij wachtte die avond met haar zwager John Grant onder de overkapping bij de aanlegplaats en zag de drie wazige lichten van de veerboot dichterbij kruipen en zich losmaken van de lichtjes aan de kant van Poughkeepsie. Johns lantaarn werd glanzend geel weerspiegeld in de plassen terwijl een andere lantaarn aan het eind van de steiger een baan van licht over de langsstromende rivier wierp die om de paar minuten meegolfde met de windvlagen. Ik neem aan dat Susan net als de rivier koude vlagen van onzekerheid over haar huid voelde jagen en kippenvel had van de spanning. Ze wist waarvoor hij kwam; hij had haar gewaarschuwd.

Wat kan het gevoel geweest zijn van een meisje dat in 1873 op die vreemdeling wachtte die ze nooit echt serieus had genomen maar die ze nu in haar gedachten half had besloten te trouwen? De ontmoeting had geheel en al de dramatiek van haar meer romantische tekeningen: het schijnsel van de lantaarn op het oliepak van de veerman, een lange figuur die met een reistas aan wal sprong. En wat had hij aan? Een of andere cape met een kap of een ulster waarin hij eruitzag als een samenzweerder in een opera. De lantaarn van de veerman wierp zijn lange schaduw over de steiger. Ze popelde vooral om zijn gezicht te zien, want dat herinnerde ze zich misschien helemaal verkeerd. Toen stond hij voor hen en gooide zijn kap achterover, schudde haar de hand met zijn grote natte hand en sprak een of andere begroeting en verontschuldigde zich in dezelfde adem voor de ulster – dat was zijn werkjas, zijn stadse jas was in San Francisco gestolen.

Hij zag er bij aankomst passend uitheems uit, als een reiziger die van ver komt, iemand om behoedzaam kennis mee te maken. Maar ook intiem, want ze wist wat ze tussen de regels van hun brieven hadden gezegd, of wat hij had gezegd en zij niet had tegengesproken. Ze zaten dicht opeengepakt in de buggy en kregen de intimiteit fysiek opgedrongen. Ze kon zich ingepropt tussen de twee mannen nauwelijks bewegen. Onder het rijden wendden ze hun gezichten af van het gespetter in het donker daarbuiten en ze rook zijn onbekende geuren van pijp en natte wol en zei wat ze ook maar kon zeggen nu

haar zwijgzame zwager meeluisterde. Bij hem konden mensen niet gauw door de beugel en ze vroeg zich af hoe hij deze jongeman uit het Westen zou beoordelen ten opzichte van de schrijvers en schilders en redacteurs die hij de afgelopen vier jaar bij de veerboot had afgehaald.

Haar ouders stonden in de hal om hem te verwelkomen en te beklagen omdat hij zo nat was geworden, en nadat hij was voorgesteld – hoe verlegen, hoe beladen met het gewicht van onuitgesproken bijgedachten – ging Susan hem voor naar zijn kamer boven, de kamer die ze grootmoeders kamer noemden. Daar zette hij zijn reistas achter de deur en schudde zich uit de ulster en zij keek toe hoe hij op het dressoir, dat nooit iets ruigers had gezien dan een quakermuts of een gedichtenbundel in slap leer, een gebogen pijp legde en een grote revolver met een houten kolf.

Was het bluff? Ik denk het wel. God mag weten waarom een man anders een revolver meebrengt als hij op vrijersvoeten gaat. Hij was toch al een westerling, qua karakter en qua rol, en dat was zijn manier om zich staande te houden tegenover de literaire elite waarmee haar huis in zijn gedachten was geassocieerd.

Ik vraag me dat niet verder af, evenmin als ik me afvraag of ze daardoor verbijsterd was, onder de indruk, geschokt of geamuseerd. Waar ik aan blijf haken, in mijn verbeelding, is hoe ze elkaar aftastten, hoe ze half opgelaten toch half bereid waren hun verstandhouding te erkennen, zoals ze elkaar daar in de deuropening aankeken bij het licht van de lamp die ze vasthield. Ook dat beeld zou een tekening van haar kunnen zijn – verhalend, van opzij belicht en doordrenkt van implicaties.

Tot haar geruststelling bleek al snel dat ze zich, hoe Augusta ook over hem dacht, in geen gezelschap voor hem behoefde te schamen. Hij had de grootste bewondering voor haar talent en behandelde haar vrienden met respect, hij was net zo groot en rustig als ze zich hem herinnerde van die avond in de bibliotheek in Brooklyn Heights en hij wist een lichte toon te vinden om dingen te bespreken zonder bij haar de indruk te wekken dat hij ze licht opvatte. Hij was niet direct spraakzaam, maar als hij eenmaal op gang kwam, betoverde hij hen allemaal met zijn verhalen over het leven in Californië. Haar ouders bleven laat op om ernaar te luisteren, terwijl ze altijd vroeg naar bed gingen als haar vrienden uit New York op bezoek waren. Hij kon schaken, dat beloofde gezellige avonden. Haar vader zei dat hij niemand ooit sneller een mand vol appels had zien plukken. En als hij de riemen van een roeiboot ter hand nam, schoot de boot bijna het water uit.

Maar ze kon niet goed besluiten waarheen ze hem zou meenemen op een uitje. Long Pond en Black Pond vielen bij haar New Yorkse bezoekers altijd goed in de smaak, maar waren onder de maat voor een man die de Yosemite Valley had gezien en te paard de bloemenzee van de San Joaquin Valley was doorgetrokken. Daarom namen zij en Bessie en John hem mee naar Big Pond, twaalf kilometer diep in de bossen, een ongerepte en romantische plek waar een waterval zich in een glanzende plas stortte en vandaar via een reeks van steeds kleinere vijvers omlaag stroomde naar het meer.

Het was een tafereel dat zo uit een schilderij van de Hudson

River-school had kunnen komen, met bruin licht, grillige olmen en romantisch water. Daar zaten ze op het gras en aanschouwden de natuur. Toen ze gegeten hadden deden ze wat dichters en filosofen in de vroege Romantiek in de buitenlucht deden: wandelen, vroege herfstbladeren rapen of late gentianen plukken. Susan schetste wat en hij keek bewonderend toe. Knuffelen deden ze niet, hoewel Bessie haar man tactvol meenam om de twee alleen te laten. Bij gebrek aan een passende manier om rechtstreeks uiting te geven aan hun gevoelens reageerden ze die waarschijnlijk af op de natuur. Ik zie allerlei tableaus voor me waarin zij sprakeloos naar een vergezicht of een gloeiend rode esdoorn staart terwijl hij met zijn hoed in de hand de zuiverheid van haar gevoel bewondert.

Laat in de middag kwamen ze terug bij hun picknickplek boven aan de waterval. Ze had zich altijd al laten boeien door storm en regen in het gezicht, woeste wind en wild water, opwindende overtochten door het drijfjz op de Hudson. Deze dag ging ze plat voorover liggen en stak haar gezicht over de rand van de rotsbank om langs de waterval omlaag te kijken. Ongeveer rond diezelfde tijd, en om vergelijkbare redenen, stak de grote natuurbeschermer John Muir zijn hoofd over de rand van de Yosemite Falls, waar het gebulder van honderden tonnen neerstortend schuim en glasgroen water hem duizelingen bezorgde. Muir kon een heel stuk verder naar beneden kijken en de stortvloed die langs zijn oren stroomde was aanzienlijk woester, maar Susan Burling had iets wat haar mede-romanticus niet had. Zij had Oliver Ward die haar bij haar enkels vasthield om te zorgen dat ze niet over de rand gleed.

Bang? Geen sprake van. In onze tijd, nu een meisje naar bed gaat met elke man die haar een vriendschappelijk tikje op de billen geeft, zullen maar weinig mensen zich nog kunnen voorstellen hoe Oliver Ward zich voelde toen hij die kleine enkeltjes vasthield. Hij zou haar nog niet hebben losgelaten als er een bosbrand over hun heuveltop had geraasd, als hij van top tot teen was overlopen door roofmieren of als er indianen uit de bosjes waren gesprongen en hem van zijn

handen los hadden gehakt. Voor Susan Burling op haar beurt, ondersteboven hangend in een kolkende wereld, was die sterke greep op haar enkels niet alleen een fysiek contact dat des te zoeter was omdat het door de ijzeren tralies van het fatsoen heen moest, een aanraking was die indruiste tegen duizend conventies. Nee, dit was de hand van het beschermende mannetje zelf. Toen ze omhoog kwam uit haar duizelingwekkende tête-à-tête met de waterval was ze verliefd.

Tijdens de lange rit naar huis praatten ze niet veel. Ze schudden en schokten en deelden binnenpretjes, zich intens bewust van elke schommeling die hen tegen elkaar wierp. Susan stemde er zonder meer mee in toen Oliver tegen John Grant zei dat hij hen niet helemaal naar het huis van de Burlings hoefde te rijden. Ze konden bij het huis van John en Bessie uitstappen en die laatste halve mijl lopen – er stond een nieuwe maan. Dus liepen ze dat laatste donkere stuk tussen de stenen muren die haar overgrootvader had opgericht, door de steeg waarop het stof als vilt was gaan liggen, in de avondlucht die koel was van de naderende herfst en zurig rook naar de vroeg drogende bladeren.

Ergens in die steeg hebben ze hun besluit genomen. Twee dagen later vertrok Oliver naar Connecticut om een paar dagen bij zijn ouders door te brengen alvorens hij terugging naar het Westen om werk te zoeken en een huis voor haar in te richten.

Hij was met lege handen gekomen, met niets anders om zijn aanzoek kracht bij te zetten dan hoop, maar toch had hij zijn aankomst niet volmaakter kunnen plannen of Susan in een ontvankelijker stemming kunnen aantreffen. Als de drie-eenheid door een huwelijk zou worden opgesplitst (al zwoeren Augusta en Thomas dat dat niet zou gebeuren) kon New York weleens een stuk minder aangenaam worden en leek een avontuur in het Westen een aantrekkelijk vooruitzicht. En als Augusta, al haar bezwingingen ten spijt, bereid bleek de kunst op te geven voor het huishouden, toonde haar afvalligheid misschien aan dat het huwelijk bij nader inzien toch de hoogste roeping van de vrouw was. En als Thomas Hudson definitief moest worden opgegeven, kon haar oog een slechtere kandidaat treffen dan zo'n totaal

ander type man, die op zijn eigen manier aantrekkelijk was maar in geen enkel opzicht een rivaal van het verloren ideaal.

Maar dan de confrontatie die haar wachtte toen ze het Augusta vertelde. Daarvoor moet ik mijn fantasie gebruiken, maar ik vind door de jaren heen in de brieven wel aanwijzingen waaruit ik hun gevoelens over en weer kan opmaken. Ik stel me voor dat ze elkaar zagen in het atelier in 15th Street, waar ze vier jaar lang samen hadden gewerkt en geslapen in hun gesublimeerde droom van een artistiek vrijgezellenbestaan en waar Susan, opkijkend van haar tekenwerk, Augusta's donkere ogen vaak verslindend en liefkozend op zich gevestigd had gevonden.

Geen liefkozingen in deze scène. Ze zullen elkaar als geliefden, maar ook als katten, hun klauwen hebben laten zien. Augusta ongelovig, ontzet en beschuldigend, Susan koppig en misschien zelfs een tikje triomfantelijk. Zie je? Ik ben niet weerloos, Ik laat me niet zo gemakkelijk aan de kant zetten. Daar zaten ze, in hun serge en bombazijn waaronder de emoties heter gloeiden dan de goede smaak het een dame kon toestaan.

'Oliver Ward? Wie is dat in hemelsnaam? Ken ik hem? Dat meen je toch niet serieus?'

'Jazeker, ik ben volkomen serieus. Je hebt hem nooit ontmoet. Hij werkt al een hele tijd in Californië.'

'Maar waar heb jij hem dan leren kennen?'

'Bij Emma thuis, op een oudejaarsavond.'

'En hij heeft al die tijd daar gezeten? Hoelang?'

'Vier jaar, bijna vijf.'

'Maar je hebt hem geschreven.'

'Ja, regelmatig.'

'En nu heeft hij je ten huwelijk gevraagd en jij hebt ja gezegd, allemaal per post?'

'Nee, hij is terug. Hij is een week in Milton op bezoek geweest.'

Augusta zat met haar hoofd omlaag en trok een losse draad uit het stiksel van haar jurk. Met haar vingers streek ze de gerimpelde sierzoom glad. Haar boze donkere ogen ontmoetten die van Susan en

keken weg. ‘Vind je het zelf niet eigenaardig – ik anders wel – dat je me nooit zelfs maar de naam van die man hebt genoemd?’

‘Ik wist niet dat hij zo belangrijk zou worden.’

‘Maar nu is hij een week op bezoek geweest en weet je het wel.’

‘Nu weet ik het, ja. Ik hou van hem. Ik ga met hem trouwen.’

Augusta stond op en ijsbeerde door de kamer, bleef staan en legde beide handen tegen haar slapen. ‘Ik dacht dat wij geen geheimen voor elkaar hadden.’

Susan kon niet nalaten haar klauw in de achteloos blootgegeven huid te slaan. ‘Nu er iets te vertellen is, vertel ik het je toch? Net zoals jij het mij hebt verteld toen er iets te vertellen was over jou en Thomas.’

Augusta staaarde haar aan met haar handen tegen haar hoofd. ‘Ah, daar gaat het om!’

Susan hield met gloeiende wangen stand: ‘Nee, daar gáát het niet om. Maar net zoals jij het volle recht hebt om verliefd te worden en te trouwen, heb ik dat ook. Je weet niet altijd hoe de dingen lopen, of wel soms?’

Augusta schudde haar hoofd. ‘Ik had nooit gedacht dat je als een winkelmisje verliefd zou worden op de eerste de beste knappe vreemdeling die je tegenkomt.’

‘Je gaat te ver!’

‘Sue, ik denk dat jij te ver gaat. En wat doet die jongeman voor de kost?’

‘Hij is ingenieur.’

‘In Californië.’

‘Ja.’

‘En hij wil je daar mee naartoe nemen.’

‘Zodra hij een goede plek heeft gevonden, iets wat vastigheid biedt.’

‘En dan ga je.’

‘Als hij me vraagt om te komen, ja.’

Augusta ging verder met ijsberen en haar handen fladderden met kleine verstrooide gebaren weg van haar hoofd. Zonder haar pas in te

houden duwde ze een schilderijtje aan de muur recht. Met gebogen hoofd knauwde ze op een knokkel. 'En hoe moet het verder met je werk? Hoe moet het met alles waar we voor hebben gewerkt?'

'Mijn werk is niet zo belangrijk. Ik zal nooit meer worden dan een commerciële illustrator.'

'Je weet dat daar totaal niets van klopt!'

'Ik weet dat ik met hem wil trouwen en met hem mee wil gaan naar waar zijn carrière hem heen voert. Het zal niet voor altijd zijn, maar het kan even duren. Hij is geen wonderkind, hij heeft wat tijd nodig om zijn naam te vestigen. Ik kan doorgaan met tekenen. Dat wil hij ook.'

'In een of andere mijnkolonie.'

'Ik weet nog niet waar.'

Nu barstte Augusta pas goed los. Ze bleef staan, sloeg haar handen voor haar gezicht ineen en schudde ermee. 'Susan, Susan, je bent gek! Je vergooit jezelf! Vraag het aan Thomas. Die geeft je nóóit gelijk.'

'Hierover,' zei Susan, als in een roman, 'kan ik bij niemand te rade gaan dan mezelf.'

'En dan een fout maken waarmee je je carrière ruïneert en een ellendig leven tegemoet gaat.'

'Augusta, je hebt hem nog niet eens ontmoet!'

'Dat wil ik ook niet. Ik wil zijn naam niet eens horen. Hij kan niet zomaar langs waaien en je leven op deze manier overhoop halen. En wíj dan?'

Ze keken elkaar aan, vielen elkaar in de armen, hebben zelfs gelachen om de felheid van hun meningsverschil. Maar hoewel ze hun onenigheid hebben bijgelegd, veranderden ze niet van mening; ze waren allebei sterke vrouwen. Augusta matigde haar afkeuring niet, evenmin als Susan verslaptte in haar vastberadenheid. Misschien zat ze klem: ze had impulsief een belofte gedaan en voor haar waren beloften bindend. Maar ik denk dat ze was geraakt door Oliver Wards mannelijke kracht, door zijn verhalen van een avontuurlijk leven, door zijn gelijkmatige humeur, door zijn overduidelijke adoratie. Ik denk dat

ze voor het eerst fysiek verliefd was op een man en ik bewonder haar moed om te gaan waarheen haar emoties haar leidden.

Maar het was moeilijk te voorzien waar dat zou zijn. Oliver was een tijdlang betrokken bij onderzoekswerk voor de Southern Pacific Railway rond Clear Lake. Daarna zat hij gedwongen stil in San Francisco, op de uitkijk naar de juiste plek; hij was niet van plan willekeurig wat aan te nemen en weigerde baantjes waar geen toekomst in zat. Hij logeerde een paar maanden bij zijn zus Mary, die was getrouwd met de vooraanstaande mijnbouwkundige Conrad Prager, en via Prager vond hij uiteindelijk een baan waar hij enthousiast van werd. Hij schreef dat hij bedrijfsingenieur zou worden bij de kwikmijn New Almaden bij San José, een oude en beroemde mijn die kwik had geleverd voor de winning van goud in de hele Gold Rush. Hij zou over een paar weken naar het Oosten komen, met haar trouwen en haar mee terug naar het Westen nemen.

Toen schreef hij dat hij midden in een onderaards onderzoek zat en niet weg kon. Hij zou het moeten afmaken voor hij kon vertrekken.

Ze wachtte terwijl het ijs op de rivier brak en de oude *Mary Powell* haar rookpluim weer over het wassende water van het voorjaar trok. De krokussen kwamen en gingen, de appelmomen barstten in bloesem uit, de lucht werd doordrongen door de geur van sering, de zomer kwam met zijn bezoekers en logés. Het duurde niet lang of het was een jaar geleden sinds Oliver haar bij haar enkels had vastgehouden boven de waterval van Big Pond. Augusta was in verwachting, ze hadden een nieuwe vorm gevonden voor hun vriendschap en ze schreven elkaar vrij vaak over de tegenstrijdige eisen die aan een vrouw werden gesteld als ze ook kunstenaar was. Augusta bleef Susan streng vermanen om haar carrière niet te laten lijden onder het huwelijk. Het was alsof ze, nu zij zelf het schilderen bijna had opgegeven, Susan wilde dwingen hun beider verplichtingen na te komen. En om haar recht te doen: misschien herkende ze in Susan Burling een vermogen dat ze zelf niet had.

Maar Oliver Ward heeft ze nooit geaccepteerd. Ze besloten het

eenvoudigweg niet meer over hem te hebben dan noodzakelijk was.

Susan wachtte, niet ongelukkig, vlijtig in haar werk, plichtsgetrouw als dochter, en leefde zich nu en dan aan de oude vriendschappen van het atelier in 15th Street. Geteld vanaf die oudejaarsavond in 1868 toen ze Oliver Ward voor het eerst ontmoette, had ze net even langer gewacht dan Jacob op Rachel toen Oliver in februari 1876 terugkwam en ze trouwden in het huis van haar vader.